

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ΙΕ'

Συνδρομή ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ
1 ἰαννουαρίου ἐκείνου ἔτους καὶ εἰν ἑτησίαι — Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Ἀγγελοῦ

27 Μαρτίου 1883

ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ ΚΟΡΑΗ

Τὴν προχθὲς παρασκευὴν, ἤτοι ἀκριβῶς τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἡ Ἑλλάς ἐώρταζε τὴν ἐπέτειον τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ἀναστάσεως, συνεπληροῦτο πεντηκονταετηρίς ἀπὸ τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀπῆλθεν ἐκ τῆς ζωῆς ἐκεῖνος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, ὅστις ἐκ τῶν πρώτων συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάστασιν ταύτην τῆς πατρίδος, ὁ **Ἀδαμαντίος Κοραῆς**. Ἐν ἄλλαις χώραις ἡ ἡμέρα αὕτη θὰ ἦτο βεβαίως ἐθνικῆς ἐορτῆς ἡμέρα, καὶ μνημόσυνα ἄξια τοῦ μεγάλου φιλοπατρίδος καὶ διδασκάλου θὰ ἐτελοῦντο κατ' αὐτήν· ἀλλ' οἱ νεώτεροι ἡμεῖς Ἕλληνες, οἱ νῦν ἀνέτως ἐντροφῶντες εἰς πάντα τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, σπανίως συναισθανόμεθα δι' ὁποίων ἀγώνων καὶ θυσιῶν ἐκτῆθησαν ταῦτα ὑπὸ τῶν πατέρων, οἵτινες ἐτοίμα τὰ παρεδῶσαν εἰς ἡμᾶς, καὶ λησμονοῦντες παντάπασιν ἦν ὀφείλομεν αὐτοῖς εὐγνωμοσύνην, ψυχροὶ καὶ ἀνάληκτοι παρερχόμεθα πρὸ παντός ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν ἐθνικὴν δόξαν. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ, ἣτις μᾶς ἀναμιμνήσκει τὴν ἐκ τῆς γῆς ἐκλειψίν τοῦ πρωτοεργοῦ τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐνομίζαμεν ὅτι ἐπιτελοῦμεν ὑπέρτατον καθῆκον εἰς τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀνακαλοῦντες ἐκ τοῦ παρελθόντος τὴν ἐπίσημον καὶ σεμνὴν φωνὴν τοῦ διδασκάλου, ἣτις ἐπὶ ἡμῖσιν ὄλον αἰῶνα ἐκήρυξεν εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν τὸ εὐαγγέλιον τῆς πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπης, τῆς δικαιοσύνης καὶ πάσης ἀρετῆς, πολιτικῆς καὶ ἰδιωτικῆς, παρασκευάζουσα τὸ δεδουλωμένον ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸν μέγαν ὑπὲρ τῶν ὄλων ἀγῶνα. Οὕτω ἀντὶ παντός ἄλλου πρέπον ἐκρίναμεν νὰ ἀφιερῶσωμεν ὀλόκληρον τὸ σημερινὸν φύλλον τῆς «Ἐστίας», ἵνα μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀναγνώστὰς αὐτῆς ἀπάνθισμα ποικίλον περισυλλεχθὲν ἐκ τῆς πλουσιωτάτης πνευματικῆς κληρονομίας, ἣν ἡ μεγάλη τοῦ Κοραῆ διανοία κατέλιπεν ἡμῖν, πεποιθότες ὅτι οὐχὶ μόνον ἀνάγνωσμα τεραπνότατον παρέχομεν εἰς τοὺς συνδρομητὰς ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι καὶ γινόμεθα ἐρμηνεῖς τῶν ἐνδομύχων αὐτῶν αἰσθημάτων πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἄνδρα, οὗτινος τὴν πεντηκοστὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τελοῦμεν σήμερον.

Ἐκ τῆς αὐτοβιογραφίας αὐτοῦ, ὀλίγον παρ' ἡμῖν διαδεδομένης, θέλει εὐχαρίστως, πιστεύομεν, ἀναγνωσθῆ τὸ κατωτέρω μέρος, ἐν ᾧ ὁ Κοραῆς μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ ἀρεταίας καὶ χάριτος ἀφηγεῖται τὰ τῆς νεανικῆς αὐτοῦ ἡλικίας καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ φιλολογικοῦ αὐτοῦ σταδίου.

Ἡ ΝΕΟΤΗΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

Ἐνας ἀπὸ τοὺς συμπολίτας μου Χίους φίλους, νέος χρηστός (ὁ Εὐστράτιος Ράλλης, ἂν δὲν μὲ πλανᾷ ἡ μνήμη), μ' ἐρωτοῦσε μίαν τῶν ἡμερῶν εὐρισκόμενος εἰς τοὺς Παρισίους, ἂν ἐφρόντισα νὰ γράψω τὸν βίον μου. Ἡ ἐρώτησις μ' ἐφάνη παραξένος· πιθανὸν ὅτι παραξένον ἐκρίνε κ' ἐκεῖνος τὴν ἀπόκρισίν μου.

Ὅστις ἱστορεῖ τὸν ἴδιον βίον, χρεωστῆ νὰ σημειώσῃ καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὰ ἀμικρήματα τῆς ζωῆς του, μὲ τόσῃ ἀκριβείᾳ, ὥστε μήτε τὰ πρῶτα νὰ μεγαλύνῃ, μήτε τὰ

δεύτερα νὰ σμικρύνῃ, ἢ νὰ σιωπᾷ παντάπασιν· πρᾶγμα δυσκολώτατον, διὰ τὴν ἐμφυτον εἰς ὅλους μὰς φιλαυτίαν. Ὅστις ἀμικρᾷλλει περὶ τούτου, ἅς κάμῃ τὴν πείραν νὰ χαράξῃ δύο μόνους στίχους τῆς βιογραφίας του, καὶ θέλει καταλάβει τὴν δυσκολίαν.

Κατορθώματα τοῦ βίου μου ἄξια λόγου δὲν ἔχω νὰ ἀπαριθμήσω· τὰ ἀμικρήματά μου ἤθελα μετὰ χαρῆς δημοσιεύσειν, ἂν ἔαρινα, ὅτι ἐμελλε νὰ διορθώσῃ κανένας ἢ δημοσιεύσεις. Γράφω λοιπὸν ἀπλᾶ τινὰ τῆς ζωῆς μου συμβῆματα· καὶ τοῦτο ὄχι δι' ἄλλο (μικρτύρομαι τὴν ἱεράν ἀλήθειαν), πλὴν διὰ νὰ ἐπανορθώσω τινὰ σφάλματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι καὶ ζῶντα ἀκόμη (δὲν ἤξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν) ἠθέλησαν νὰ μὲ βιογραφήσωσι.

Ἐγεννήθην πρωτότοκος τὴν 27 Ἀπριλίου τοῦ 1748 ἔτους εἰς τὴν Σμύρνην, ἀπὸ τὸν Ἰωάν.

νην Κοραΐνη Χίον τὴν πατρίδα, καὶ τὴν Θωμαΐδα Ρούσιαν, Συμυρναίαν. Ἀπὸ τὰ ὀκτώ των τέκνα, ἔμεινα ἐγὼ καὶ ὁ τρίτος ἔτη νεώτερός μου ἀδελφός Ἄνδρέας. Ὁ πατήρ μου δὲν εὐτύχησε νὰ λάβῃ παιδείαν, ὅχι μόνον διότι ὄλον τὸ ἔθνος ἦτον τὸν καιρὸν ἐκείνον ἀπαιδεύτον (παρεκτός ὀλίγων στολισμένων με ψευδοπαιδείαν πλέον παρὰ μὲ ἀληθινὴν παιδείαν), ἀλλὰ καὶ διότι εἶχε μείνειν ὄρφανός εἰς παντάπασιν τρυφερὰν ἡλικίαν. Ἡ μήτηρ μου ἔλαβεν ἐλευθεριωτέραν ἀνατροφὴν, διότι εὐτύχησε νὰ ἔχη πατέρα Ἀδαμάντιον τὸν Ρούσιον, τὸν σωφώτατον ἐκείνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἄνδρα, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἔτος (1747) πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Αὐτὸς ἐχρημάτισεν ἔτι νέος ὢν διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὴν Χίον, μετὰ ταῦτα ἦλθεν εἰς Συμύρνην, ὅπου ἐνυμφεῖται χήραν τινὰ Ἀγκυραϊκὴν. Οὗτος μὴ γεννήσας ἀρσενικόν, ἐπαρηγόρησε τὴν ἀποτυχίαν του, σπουδάζας νὰ ἀναθρέψῃ ὡς υἱός, τὰς τέσσαρας θυγατέρας του Θωμαΐδα τὴν μητέρα μου, καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς ἀδελφάς, Ἀναστασίαν, Θεοδώραν καὶ Εὐδοκίαν. Ἡ κατὰστασις τοῦ γένους ἦτο τοιαύτη τότε, ὥστε εἰς τὴν μεγάλῃσιν Συμύρνην μόναι σχεδὸν αἱ θυγατέρες τοῦ Ρούσιου ἤξευραν νὰ ἀναγινώσκουσιν καὶ νὰ γράφωσι παρὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν ἐδιδάχθησαν (πολλὰ ὀλίγον ὅμως) καὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ Θεοδώρα, σωφωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας, ἀπέθανε παρθένος ἀπὸ τὸ θανατικόν. Ἡ μήτηρ μου ἐκαταλάμβανεν ἰκανῶς τοῦ παρακαμάζοντος ἑλληνισμοῦ τὰ συγγράμματα.

Τῆς μητρὸς μου ἡ παιδεία δὲν ἤθελ' ἀρκέσειν νὰ παιδεύσῃ ἐμὲ καὶ τὸν ἀδελφόν μου, ἀν δὲν ἐσύντρεχαν ἄλλαι περιστάσεις, αἱ ἐξῆς.

Ὁ πατήρ μου, ἀν καὶ στερημένος παιδείας, ἦτο στολισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν με νοῦν ὀξύτατον, καὶ ἄλλα τῆς φύσεως δωρήματα πολλὰ ὥστε ἐκατάλαβεν, ὅτι μόνη ἡ παιδεία τελειοποιεῖ τὰ δῶρα τῆς φύσεως, καὶ ἐπυρώθη με τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας ἀλλὰ μὴ δυνάμενος πλέον νὰ τὴν ἀποκτήσῃ σχολικῶς, ἀνεπλήρωσε τὴν ἑλπίδα, συγχάζων ὅπου εὗρισκε κανένα λόγιον ἄνδρα, διὰ νὰ ποτίξῃ τὴν δίψαν του με τὴν ἀκρόασιν τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς σοφίας. Παρὰ τὴν φυσικὴν ὀξύνοϊαν εἶχε καὶ τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, ὡς τὸ ἔδειξεν ἡ ἔπειτα πολιτικὴ διαγωγὴ του, εἰς τῶν κοινῶν τὴν διαίτησιν, ὅσων ἐσυγχώρουεν εἰς τοὺς τυραννομένους αἱ τύραννοι. Ὅλη του ἡ ζωὴ ἐδαπανήθη εἰς τὴν φροντίδα τοῦ κοινῶς με ζήμιαν τῆς ἰδίως του οὐσίας. Ὀκτάκις ἢ δεκάκις ἐκλήχθη δημογέρων δὲν ἐπέρασεν ἔτος, εἰς τὸ ὅποιον δὲν ἦτον ἡ δημογέρων, ἢ ἐπίτροπος τῆς ἐκκλησίας, ἢ τοῦ νοσοκομείου, ἢ πρωτομαγίστρου τοῦ συστήματος τῶν Χίων ἐμπόρων. Παρὰ τὰς

φροντίδας ταύτας ὅσοι εἶχαν διχονοίας ἐμπορικὰς, οἰκιακὰς, ἢ ἄλλας ὅποιασδήποτε διαφορὰς, εἰς τὸν πατέρα μου κατέφευγαν, ὡς μόνον ἰκανόν νὰ τὰς διαλύσῃ με τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ νὰ εἰρηνοποιήσῃ τοὺς διαφερομένους με τὴν ἐμφυτον ῥητορίαν. Διὰ ταῦτά του τὰ προτερήματα εἶχε τὸν ἐκλέξειν γαμβρόν ὁ μητρικός μου πάππος, παραβλέψας πολὺ πλουσιωτέρους καὶ τὴν τύχην καὶ τὴν ὑπόληψιν παρὰ τὸν πατέρα μου ἐπιθυμητὰς τῆς συγγενείας του γαμβρούς.

Πυρωμένος ἀπὸ τόσον ἔρωτα παιδείας ὁ πατήρ μου, ἀκόλουθον ἦτο νὰ φροντίσῃ τὴν παιδείαν τῶν τέκνων του. Ἄν ὁ πάππος μου ἔζη ἀκόμη, εἰς ἐκείνον ἀδιστακτικῶς ἤθελεν ἐμπιστευθῆν τὴν φροντίδα ἄλλ' ὁ θάνατος ἐκείνου τὸν ἠνάγκασε νὰ μᾶς παραδώσῃ εἰς τὸ τότε πρὸ μικροῦ συσάθεν ἑλληνικόν σχολεῖον ἀπὸ ἄνδρα Χίον Παντολέοντα τὸν Σεβαστόπουλον, τὸ ὅποιον ἐσχολαρχεῖτο τότε ἀπὸ μοναχόν τινα, Ἰθακήσιον τὴν πατρίδα. Ὁ διδάσκαλος καὶ τὸ σχολεῖον, ὁμοιάζαν ὅλους τοὺς ἄλλου διδασκάλους καὶ τὰ σχολεῖα τῆς τότε Ἑλλάδος, ἦγον ἐδίδο διδασκαλίαν πολλὰ πτωχὴν, συνωδευμένην με ῥαβδισμὸν πλουσιοπάροχον. Τόσον ἄφθονα ἐξυλοκοπούμεθα, ὥστε ὁ ἀδελφός μου μὴν ὑποφέρων πλέον, παραιτήθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ παρὰ γνώμην τῶν γονέων μας.

Δύο μάλιστα αἰτίαι ἐσχυροποίησαν τὴν ἰδικὴν μου ὑπομονήν ἔρος παιδείας, καὶ ἔρος τιμῆς. Ὁ ἔρος τῆς παιδείας δὲν ἦτον ὀλιγώτερον βίαιος παρὰ τὸν ἰδίως ὀνομαζόμενον ἔρωτα. Τῆς τιμῆς τὸν ἔρωτα ἔτρεφε καὶ ἠύξανε πρῶτον ἡ φήμη τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ πάππου μου Ἀδαμάντιου τοῦ Ρούσιου, ἔπειτα ἄλλου συγγενοῦς μικροῦ παλαιότερου, τοῦ ἱατροφιλοσόφου Ἀντωνίου τοῦ Κοραΐ καὶ τρίτου τοῦ ζῶντος ἀκόμη τότε, καὶ διδάσκοντος τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν εἰς τὴν Χίον, ἱερομονάχου Κυρίλλου, ἀνεψιοῦ τοῦ πατρός μου (πρὸς μητρός). Ἡθελα σιωπήσειν καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς ὑπομονῆς μου, τὴν πλεονεξίαν, ἀν δὲν ἐχρησίμευεν εἰς τιμὴν τοῦ μακαρίτου πάππου μου, καὶ εἰς παραδείγμα πῶς χρεωστοῦν νὰ θαρρύνωσιν οἱ γονεῖς τὰ τέκνα καὶ τοὺς ἀπογόνους των εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν καλῶν.

Εἶπα, ὅτι ὁ πάππος μου, λυπημένος πολὺ διὰ τὴν στέρησιν ἀρσενικῶν τέκνων, ἐσπούδαζε νὰ κοινωνήσῃ μέρος τῆς σοφίας του εἰς τὰς θυγατέρας. Ἀφοῦ τὰς ὑπάνδρευσε προικισμένας, παρὰ τὴν ἀργυρικὴν δόσιν, καθέμιαν με οἶκον κατασκευασμένον ἐκ θεμελίων, ἐπρόσμενον ἀνυπμότως ἐξ αὐτῶν καρποὺς ἀρσενικοὺς, διὰ μόνην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἀναθρέψῃ αὐτὸς με ἑλληνικὴν παιδείαν.

Βλέπων ὅμως πλησιάζοντα τὸν θάνατον, τοῦ ὁποῦ προδρόμος ἔγεινεν ἡ τύφλωσις τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ φοβούμενος τὴν ἀποτυχίαν τοῦ ποθουμένου του, ἔγραψε τὴν διαθήκην του. Τὸ πρῶτον αὐτῆς κεφάλαιον ἄφινε κληρονόμον τῶν βιβλίων του, ἀπὸ τοὺς ἀρσενικοὺς μέλλοντας ἀπογόνους, τὸν, ὅστις ἔμελλε πρῶτος ν' ἀφήσῃ τὸ ἑλληνικόν σχολεῖον, διδασκόμενος κἂν ὅσα ἤξευρεν ὁ διδάσκαλος τοῦ σχολείου. Οἱ συνεριζόμενοι με ἐμὲ ἐξ ἀδελφοὶ καὶ συσχολασταὶ μου, δὲν ἔδειξαν ὀλιγωτέραν προθυμίαν νὰ κληρονομήσωσι τὰ βιβλία ἢ τὴν τύχην ὅμως ἔσπουε πρῶτον ἐμὲ ἀπὸ τὸ σχολεῖον, καὶ με κατέστησε κληρονόμον τῆς παππικῆς βιβλιοθήκης.

Τὰ βιβλία τοῦ πάππου μου δὲν ἦσαν πολλά ἤσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ με φέρωσιν εἰς αἰθήσῃσιν, πόσον ἦτον εὐτελής ἢ με πολλοὺς ῥαβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία, καὶ πόσον ἦτο γελοῖος ὁ τύφος τῆς κεφαλῆς μου γεννημένος ἀπὸ τὸν συνήθως καὶ κοινῶς τότε διδόμενον τίτλον Λογιώτατος ἢ καὶ Σοφολογιώτατος, εἰς ὅλους χωρὶς ἐξαιρέσειν τοὺς γνωρίζοντας τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ῥημάτων. Ἐφρίξα ὅταν ἐκατάλαβα πόσα βοηθήματα μ' ἔλειπον ἀκόμη διὰ νὰ καταλαμβάνω με πληροφορίαν τοὺς ἑλληνικοὺς συγγραφείς, καὶ ἠγανάκτησα συλλογίζόμενος ὅσον ἐξώδευσα ματαίως καιρὸν εἰς ἀπόκτησιν τόσον μικρῆς ἐπιστήμης, τῆς ἐπιστήμης ὀλιγῶν λέξεων. Μόνην παρηγορίαν εὗρισκα τὸ νέον ἀκόμη τῆς ἡλικίας, ἥτις με ἐσυγχώρει νὰ ἀνοικοδομήσω ὅπως οὖν τὴν κακοκτισμένην σοφίαν μου. Ἄλλ' εἰς πόλιν, ἀν καὶ μεγάλῃσιν, ὅποια ἦτον ἡ Συμύρνη τότε, ἔλειπαν τὰ μέσα τοιαύτης ἀνοικοδομῆς καὶ τοῦτο ἐσφύδρυνε τὸ ἐκ γενετῆς τρεπόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου μῖσος κατὰ τῶν Τούρκων, ὡς αἰτίων τῆς τοιαύτης ἐλλείψεως, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀρνηθῶ τὴν πατρίδα μου, τὴν ὅποιαν ἐβλεπα πλέον ὡς μητρὸν παρὰ ὡς μητέρα μου. Ἡ τὸση ἐπιθυμία ἐξήπτετο καθημέραν καὶ μ' ἐφλόγιζεν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ἕως ἔβλαψα καὶ τὴν ὑγείαν μου. Ἀπὸ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας ἤρχισα νὰ πτύω αἶμα, καὶ τὸ ἔπτυσσα ἀδιαλείπτως μέχρι τοῦ εἰκοστοῦ. Ἀπὸ τότε δὲν ἔπαυσα νὰ τὸ πτύω, ἐκ μακρῶν διαστημάτων ὅμως, ἕως σχεδὸν τὸ ἐξηκοστόν. Μολοντοῦτο οὗτ' ἡ νοσερὰ κατὰστασις, οὗτ' ὁ φόβος μὴ τὴν αὐξήσω, δὲν μὲ ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας.

Μόλις εὗρηκα ἄνθρωπον διὰ νὰ με διδάξῃ τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ πλειοτέραν δυσκολίαν ἀπήνησα νὰ εὗρω διδάσκαλον τῆς γαλλικῆς. Ἡ ἰταλικὴ γλῶσσα ἦτον ἡ μόνη τότε διδασκαμένη εἰς ὀλίγους τινὰς νέους, τὸ

πλέον δι' ἐμπορικὰς χρεῖας παρὰ με σκοπὸν νὰ αὐξήσωσι τὴν γνώσιν των καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς ἐπευθῆσα πρῶτος σχεδὸν ἐγὼ νὰ ζητήσω διδάσκαλον, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρός μου τὴν πρόθυμον χορηγίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἰταλικῆς καὶ ὁ τῆς γαλλικῆς διδάσκαλος τοῦτο μόνον ἐδιάφεραν ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχα ἐλευθερωθῆν τῆς ἑλληνικῆς διδάσκαλον, ὅτι μ' ἐδίδασκαν χωρὶς ῥαβδισμοὺς.

Καὶ τὰς δύο ταύτας γλώσσας ἐσπούδαζα, ὅχι τόσον διὰ τὴν ἀπ' αὐτὰς ὠφέλειαν, ἐπειδὴ οὗτ' εἶχα, οὗτ' εὐκολον ἦτο νὰ δνευσθῶ εἰς ἀνάγνωσιν ἰταλικῆ ἢ γαλλικῆ βιβλία, ὅσον ὡς προοδοποιήσαιν εἰς τὴν γνώσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης. Τὴν ἐπιθυμίαν ταύτης τῆς γλώσσης ἀναψαν εἰς τὴν ψυχὴν μου αἱ λατινικαὶ σημειώσεις πολλῶν ἑλληνικῶν βιβλίων, καὶ ἐξαίρετως αἱ σημειώσεις τοῦ Κασσῶντος. Εὐρήθη κατὰ τύχην μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ πάππου μου ἡ μετατυπωθεῖσα (1707), εἰς Ἀμστερδᾶμον ἐκδοσις τοῦ Στράβωνος ἀπὸ τὸν Κασσῶνα. Λέγω κατὰ τύχην διότι τοιαύτη ἐκδόσις εἰς τὴν Συμύρνην τότε ἦσαν ἀπὸ τὰ ἀνήκουστα. Εἰς τὸ σχολεῖον, ὅπου ἐσπούδαζα, δὲν εὗρισκετο, καὶ πιθανόν ὅτι οὐδ' ἐγνωρίζετο ὅλως ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν μου ἢ καλῆ ἐκδοσις τοῦ Στράβωνος. Ὁ πάππος μου εἶχε τὴν ἀπακτῆσειν ὡς καὶ ἄλλων τινῶν συγγραμμάτων καλὰς ἐκδόσεις, διότι ἐμπορεύετο ἐξαίρετως με τὴν Ὀλλανδίαν, ὅθεν ἐφρόντιζε νὰ φέρῃ ἀπὸ τὸ Ἀμστερδᾶμον, κατὰ καιρὸν, καὶ ἑλληνικὰ βιβλία εἰς ἰδίαν του χρῆσιν. Ὁσάκις ἦνοιγα τὸν Στράβωνα, ἐβασανίζομην ἀπὸ μόνην τὴν ὄψιν τῶν μακρῶν τοῦ Κασσῶντος σημειώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἠλπιζα νὰ καταλάβω τὸ κείμενον, ἐπειδὴ δὲν εἶχα νὰ προσμένω ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθην εἰς τὸ ἑλληνικόν σχολεῖον μεγάλην βοήθειαν.

Διὰ νὰ ἀποκτήσω τὴν γνώσιν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἔπρεπε νὰ προσδράμω εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν Συμύρνην δυτικούς ἱερωμένους, καὶ ἐξαίρετως τοὺς Ἰησουίτας πρᾶγμα δύσκολον, διὰ τὴν κατ' αὐτῶν πρόληψιν, τρεφομένην μάλιστα ἀπὸ τὴν κατέχουσαν αὐτοὺς μανίαν τοῦ προσηλυτισμοῦ, μανίαν τόσον σφοδρὰν, ὥστ' ἐνόμιζαν καὶ νομίζουσαν ἀκόμη σήμερον, αἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἰησοῦ Ἰησοῦται τὴν ἐπιστροφὴν ἐνός γραϊκοῦ εἰς τὴν ἐκκλησίαν των πολὺ πλέον ἀξιόμισθον ἔργον, παρὰ νὰ κατηγήσωσι δέκα Τούρκους ἢ δέκα εἰδωλωλάτρους. Τὸ πρᾶγμα ἤθελεν εἶσθαι πολὺ δυσκολώτερον, ἀν ἐξῆ ὁ πάππος μου πῶς ἦτο δυνατόν νὰ με παραδώσῃ εἰς χεῖρας Ἰησοῦτων ὁ Ἀδαμάντιος Ρούσιος, ὅστις ἐσύνταξε ποίημα ὀλόκληρον διὰ στίχων ἰαμβικῶν κατὰ τῶν κατὰχρήσεων τοῦ Παπισμοῦ, ἐπιγραφόμενον, *Λατίνων θρησκείας ἔλεγχος*, εἰς 36 κεφάλαια, καὶ ἐ-

εφρόντισε να τυπωθῆ εἰς τὸ Ἀμστελὸδαμον διὰ τὴν μοιραζή δωρεὰν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς του, ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς παπικῆς μανίας φάρμακον;

Ὅ, τι περιερχόμενος ἐζήτησαν μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν, μοὶ τὸ ἐπρόσφερον ἀνεπίστως ἡ τύχη. Καὶ τὸν χρόνον τοῦτον νομίζω κ' ἐνθυμούμαι μ' εὐγνωμοσύνην, ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὐρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὅχι μόνον νὰ με διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεύσεως μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς.

Ἐράτρευε τότε εἰς τὸν ναύσκον τοῦ προξένου (consul) τῶν Ὀλλανδῶν ἀνὴρ σοφός, σεβάσμιος καὶ σεβαστός, Βερνάρδος Κεῦνος (Bernhard Keun). Ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι ἐζήτηι Γραικὸν ἐπιστήμονα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, διὰ τὴν τελειοποίησιν τὴν ὁποίαν εἶχε γνῶσιν αὐτῆς, ἐπρόσφερα διὰ φίλου τινὸς τὴν διδασκαλίαν μου εἰς μαθητὴν, ὅστις ἐγνωρίζε τὴν γλῶσσαν ἴσως ἐντελέστερον παρ' ἐμὲ καὶ δὲν ἐχρειάζετο παρὰ τὴν διδασκίαν τῆς σημερινῆς προσφορῆς. Νομίζων ὁ χρηστός Βερνάρδος ὅτι ἐπεθύμουν ἀργυρικὸν μισθὸν τῆς διδασκίης μου, καὶ ἔτοιμος νὰ τὸν πληρώσω, ὅταν ἤκουσεν ὅτι δὲν ἐζητοῦσα ἄλλο, πλὴν νὰ με ἀντιδιδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, τὸ ἐδέχθη μετὰ χαρῆς, πλεον ἀπὸ φιλόανθρωπον ἐπιθυμίαν νὰ εὐεργετήσῃ νέον πρόθυμον νὰ διδάσκη παρὰ ἀπὸ χρεῖαν, ἥτις ἐμελλε νὰ παύσῃ μετ' ὀλίγας ἐβδομάδας. Ὀλίγα ἀληθῶς ἐβδομάδες τὸν ἤρκεσαν νὰ προσέρῃ, ὡς ἐπρόσφερα, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ἐξῆς με πρόφρασαν χρεῖας μ' ἐράττησε πολὺν ἀκόμη καιρὸν, ὅσον ἀκόμη διέτριψα εἰς τὴν Σμύρνην πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Ἡ πρὸ ἐμὲ του εὐνοια ἠύξησε τόσον, ὥστε νὰ με προσκαλῆ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γένμα περιπάτους, νὰ με διδάσκη πάντοτε διὰ ζωῆς φωνῆς ὅσα ἐγνωρίζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, καὶ νὰ με δανείζῃ Λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς, καὶ τέλος νὰ μ' ἀφίγη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του, ὅσας κ' ἠναγκαζέτο νὰ διατριβῆ ἕξω τῆς κατοικίας του.

Ἐλησμόνησα νὰ ἱστορήσω, ὅτι πρὶν γνωρίσω τὸν σεβάσμιον τοῦτον διδάσκαλον, ἐπόθησα τὴν γνῶσιν τῆς ἀραβικῆς γλώσσης. Παρά τρέχω τὴν αἰτίαν τοῦ πόθου τούτου, φοβούμενος μὴ φανῶ ὅτι γράφω μυθιστορίαν. Ἀλλ' ἐπρεπεὶ ἐξανάγκης νὰ λάβω διδάσκαλον Τούρκον καὶ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον εἰς ἐμὲ, ἐπειδὴ καὶ μόνον τὸνομα, Τούρκος μ' ἐπροξένει σπασμούς ἀλλοκότους. Ἐμαθα ὅτι τῶν Ἀράβων ἡ γλῶσσα εἶχε συγγένειαν μετὰ τὴν ἑβραϊκὴν ὅθεν ἀπεράσισα νὰ ζητήσω, κ' εὐρηκα διδάσκαλον ἑβραῖον. Ἀλλ' ὅποιον διδάσκαλον! Ἐπαθον καὶ αὐτοὶ οἱ ταλαίπωροι, ὅ, τι ἐπαθάνε καὶ ἡμεῖς καθὼς χάσκοντες τὴν προγονικὴν

γλῶσσαν, ἐκαταντήσαμεν εἰς τὰ νομιζόμενα καὶ ὀνομαζόμενα ἀπὸ τινος *Kalá γραμματικά* τῆς γλώσσης, παρόμοια καὶ αὐτοὶ ἐκαυχῶντο εἰς τὰ καλὰ ἑβραϊκά των. Μολοντοῦτο ἐσπούδαζα τὴν ἑβραϊκὴν γλῶσσαν ὡς προοδοποίησιν τῆς ἀραβικῆς, μ' ἐλπίδα νὰ εὐρῶ ποτὲ καὶ ταύτης διδάσκαλον ὄχι Τούρκον. Ἡ χρεῖα νὰ πληρώσω τὸν ἑβραῖον διδάσκαλον μετὰ ἠνάγκασε φυσικὰ νὰ προσδράμω εἰς τὸν πατέρα μου. Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον (1764), καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν, πᾶς ἄλλος πατήρ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ ἑβραϊκῆς γλώσσης διδάσκαλον, ἤθελε καλέσειν ἱατρὸν, νομίζων ὅτι ἐπαρροφρήσεν ὁ υἱὸς του. Ἀλλ' ὁ χρηστός καὶ φρόνιμος πατήρ μου, ἠρέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀποῦ τὸν εἶπα ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατὰληψιν τῆς Παλαιᾶς διαθήκης, *Kalá! ἄρχισε λοιπὸν, μ' ἀπεκρίθη.* Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθη τὴν λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν, χωρὶς νὰ δακρύσω. Τόση ἦτον ἡ εἰς τὴν παιδείαν μου προθυμία του, τῆς ὁποίας ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο: πολλάκις ἐπεθύμησα εἰς τὰς δεσποτικὰς ἐορτὰς, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν νέων, ἐορτάσιμον ἐνδυμὰ νέον, καὶ μετὰ ἀνέβαλλεν ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα εἰς τὸ Πάσχα, καὶ ἀπὸ τοῦτο πάλιν εἰς τὰ Χριστούγεννα. Οὔτε διδάσκαλον, οὔτε βιβλίον ὅμως ἢ ἄλλο τι ὄργανον παιδείας ζητοῦντα δὲν με ἀπέβαλε ποτέ.

Ὡς τόσον ἡ ἀμάθεια τοῦ ἑβραίου διδασκάλου μου, ἤθελε με ἀποσπάσειν ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς γλώσσης, ἂν δὲν εὐρηκα εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ καλοῦ μου ἄλλου φιλοστόργου διδασκάλου καὶ πατρός, τοῦ Βερνάρδου, βοηθήματα καὶ ταύτης, ὡς καὶ τῆς λατινικῆς, καὶ ἀκόμη τῆς ἑλληνικῆς. Ἀλλὰ τοῦτο ἐξῆψε τὸν ὅποιον ἔλαβον πρὸ καιροῦ ἔρωτα νὰ ἱστορήσω τὴν Εὐρώπην. Ἐπειδὴ ἔβλεπα ὅτι οἱ Εὐρωπαῖοι, μὴν ὄντες Ἕλληνας μὴδὲ Ῥωμαῖοι, εἶχαν βοηθήματα τῆς ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς παιδείας, μὴν ὄντες ἑβραῖοι, εἶχαν καὶ γραμματικὰς καὶ λεξικὰς τῆς ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἀγνωστα εἰς τοὺς ἑβραῖους, φυσικὰ ἐπρεπε νὰ συμπεράνω, ὅτι εἰς τὴν σημερινὴν Εὐρώπην κατέφυγον καὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης, ἀκόμη καὶ τῆς Παλαιστίνης, τὰ φῶτα.

Ὁ πατήρ μου ἐπώλει μεταξωτὰ, ἐμπορευόμενος εἰς τὸ λεγόμενον Βεζεστένιον τῆς Σμύρνης, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Χῖοι, καὶ ὄχι, ὡς λέγει ὁ βιογράφος μου εἰς τὴν Χίον, ὅθεν ἀνεχώρησεν εἰς παιδικὴν ἡλικίαν, χωρὶς πλέον νὰ ἐπιστρέψῃ. Ἐπεθύμει νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἐμπόριόν του καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ὀλλανδίαν, κατὰ μίμησιν τοῦ πενθεροῦ του καὶ πάππου μου· ἀλλ' ἐπεθύμει νὰ ἔχη ἐκεῖ ἀνθρώπον οἰκεῖον, καὶ ὄχι νὰ ἐμπορεύεται διὰ μέσου τῶν

Ὀλλανδῶν, ὡς ἔκαμνεν ὁ πάππος μου. Μετὰ πολλὰ ἐμπόδια ἐκ μέρους τῆς μητρός μου, ἀπεφοκίσθη νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ἀμστελὸδαμον. Ἡ μήτηρ μου ἐλογίζετο τὸ διὰ θαλάσσης ταξίδιον ὀλίγον διάφορον ἀπὸ τὸν θάνατόν μου· ἐγὼ δὲ πάλιν ἀπεστρεφόμεν τὸν ἐμπορικὸν βίον, ὡς μέγα ἐμπόδιον ν' ἀπολύσω τὴν ποθυμένην παιδείαν. Μ' ὅλον τοῦτο ἔκρινα τὸ ταξίδιον εὐτύχημα μέγα, διὰ τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου ἐμελλε νὰ μ' ἀφίγη καὶ καιρὸν ἱκανὸν νὰ θεσπύρωσιν ὅσην ἤτο δυνατόν, ἂν ὄχι ὅσην ἐδιψούσα, σοφίαν.

Ἐμαθῆκα λοιπὸν (1772) εἰς πλοῖον Δανικόν, καὶ μετὰ 26 ἡμερῶν θαλασσοπορίαν κατευθώθη εἰς Λιθόρνον, καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐκεῖθεν εἰς τὸ Ἀμστελὸδαμον, συναδεδυμένος μετὰ πολλὰς ἐπιστολάς συστατικὰς. Μία μόνη ἀπ' αὐτὰς μ' ὠφέλησεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ φίλου καὶ διδασκάλου μου (Bernhard Keun), πρὸς ἄλλον μινίστρον φίλον του, ὀνομαζόμενον Ἀδριανὸν Βύρτον (Adrien Buurt), ἀνδρα μετὰξὺ τῶν τότε εὐρισκομένων ἐκεῖ μινίστρων σοφώτατον, σεβασμιώτατον καὶ σεβαστότατον.

Ὁ Σωκρατικὸς οὗτος διδάσκαλος μ' ἐδέχθη ὡς υἱὸν του, καὶ ἀποῦ ἐξέτασε τὰς μικρὰς μου γνώσεις, μ' ἐρώτησεν ἂν μ' ἐσυγχωροῦσαν αἱ ἐμπορικαὶ ἀσχολίαι νὰ ὑπάγῃ δις τῆς ἐβδομάδος εἰς αὐτόν, νὰ διδάσκωμαι ὅσα ἔκριεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ καλῶς συλλογίζεσθαι, ἀπὸ τὸ ὅποιον (ὡς ἔλεγε) ἐπρεπε ν' ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία. Ἐδέχθη, δὲν λέγω μετὰ χαρῆς, ἀλλὰ με ἐνθουσιασμένον, τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην πατρικὴν πρόσκλησιν, καὶ ἐδιδασκόμεν ἀπ' αὐτὸν τὰ στοιχεῖα τοῦ Εὐκλείδου, καὶ τὴν λογικὴν ἐπιστήμην. Ταύτην ἐσπούδασα εἰς βιβλίον Λογικῆς συνταγμένον ἀπ' αὐτὴν του τὴν σοφὴν σύζυγον, Καρολίαν (Iosina Karolina van Lynden), σύνταγμα ὀλίγετα διάφορον ἀπὸ τὴν ὁποίαν εἶχα διδάχθην εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Σμύρνης Λογικῆν.

Ὁ σοφὸς οὗτος ἀνὴρ καὶ ἡ σοφὴ του σύζυγος ἦσαν ἄτεκνοι· εὐδαίμονες ὅμως, διότι ἐσυνεργούσαν καὶ οἱ δύο εἰς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἰδίων πολιτῶν. Παρὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην εἶχαν καὶ ταμεῖον φυσικῆς ἱστορίας· καὶ αἱ δύο τῆς ἐβδομάδος ἡμέραι, αἱ δωρηθεῖσαι εἰς ἐμὲ τὸν ξένον, ἦσαν διωρισμέναι καὶ εἰς πολλῶν ἐπισήμων υἱοὺς καὶ θυγατέρας. Αἱ θυγατέρες ἤρχοντο νὰ ἀκούωσι τὴν διδασκίαν τῆς Καρολίνας, καὶ οἱ υἱοὶ ἐδιδάσκοντο ἀπὸ τῶν σύζυγον αὐτῆς Ἀδριανόν.

Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων, καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου, τὴν ἀρετὴν χρωστώ, ὄχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὁπωσδήποτε χαλινώσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν καὶ ἄλλο δὲν μ' ἔ-

σασεν ἀπὸ τὸ καυαγίον παρὰ ἢ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδώς, καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῆ τῆς ἀγάπης των. Τοιαύτην κρίνω τώρα καὶ τὴν νεότητά τοῦ πατρός μου· πιθανόν, ὅτι οὐδ' ἐκεῖνος ἤθελε σωθῆν, ἂν δὲν ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ἀξιωθῆ τῆς ἀγάπης τοῦ Ἀδαμαντίου Ρουσίου. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, ὅποῖον ὄχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ διψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν.

Εἰς τὸ Ἀμστελὸδαμον διέτριψα ἕξ ἔτη, καταγιόμενος εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ, καθ' ὅσον μ' ἐσυγχῶρει ἡ ἀσχολία τοῦ ἐμπορίου, εἰς τὴν παιδείαν, ἐναχλούμενος ἀδιαλείπτως ἀπὸ σφοδρῶν ὀρεξῶν νὰ μὴν ἐπιστρέψω πλέον εἰς τὴν τυραννομένην πατρίδα μου. Τὸ παιδίον τρεφόμενον εἰς τὴν ψυχὴν μου κατὰ τῶν Τούρκων μῦθος, ἐκατήνησεν, ἀποῦ ἐγεύθη εὐνομούμενης πολιτείας ἐλευθερίαν, εἰς ἀπιστροφὴν μανιώδη. Τούρκος καὶ θηρίον ἀγρίον ἦσαν εἰς τὸν λογισμὸν μου λέξεις συνώνυμοι, καὶ τοιαῦται εἶναι ἀκόμη, ἂν καὶ εἰς τῶν μισοχριστῶν φίλων τοῦ τυράννου τὸ Λεξικὸν σημαίνωσι διάφορα πράγματα.

Μ' ὅλον τοῦτο ἠναγκαζέθη νὰ ἐπιστρέψω, καὶ ἐπέρασα διὰ Βιέννης (ὅθεν εἶχα περάσει καὶ πρότερον ὑπάγων εἰς Ἀμστελὸδαμον) διὰ νὰ εἶδω καὶ δεῦτερον τὸν θεῖόν μου (ἀδελφὸν τοῦ πατρός μου), Σωφρόνιον, ἀρχιεπίσκοπον Βελιγραδίου, ὅστις κατατρεχόμενος ἀπὸ τὸν ἐκεῖ Πάσσαν, εἶχε καταφύγειν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Μαρίας Τερέζης, Αὐτοκρατορίσσης τῆς Γερμανίας.

Μετὰ τεσσαρακονθήμερον διατριβὴν εἰς τὴν Βιένναν, ἐπέρασα εἰς Τεργέστην, κ' ἐκεῖθεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου διέτριψα ὅλον σχεδὸν τὸν χειμῶνα τοῦ 1778 ἔτους βοσκόμενος ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐλπίδα νὰ λάβω ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου τὴν ζητηθεῖσαν ἀδειαν νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλλίαν, νὰ σπουδάσω τὴν ἱατρικὴν. Ὁ σκοπός μου δὲν ἦτο νὰ καταστῶ ἱατρός· εἰς δύο μόνον πράγματα ἀπέβλεπα, νὰ κερδαίνω τὸν καιρὸν νὰ μὴ βλέπω Τούρκους, ἢ ἂν ἀναγκασθῶ τελευταῖον νὰ τοὺς ἴδω, νὰ ζῶ μετὰξὺ των ὡς ἱατρός, ἐπειδὴ τὸ θηριώδες ἔθνος τοῦτο εἰς μόνους τοὺς ἱατροὺς ἀναγκαζέται νὰ ὑποκρίνεται κάποιαν ἡμερότητα.

Εἰς τὴν Σμύρνην κατευθώθη, ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν πυρκαϊάν, ἥτις ἀφάνισε μέγα μέρος τῆς πόλεως σεισμηθῆν ἀκόμη καὶ ἀπὸ σεισμῶν. Αἱ κοινὰ δυστυχῆ ἐνωμένα μετὰ τὰς ἰδίας (ἐπειδὴ ἐπυρπολήθη καὶ ὁ γονικὸς μου οἶκος) μου μετέβαλαν τὴν ἀπιστροφὴν τῆς μετὰ Τούρκους συγκατοικήσεως, εἰς τόσον μελαγχολίαν, ὥστε ἐκινδύνευσαν νὰ πέσω εἰς ἀληθινὴν

παραφροσύνην. Καί ἐδῶ τὸνομα παραφροσύνη δὲν εἶναι βητορικὴ ὑπερβολή· σήμερον ἀκόμη ἐνθυμούμενος τὴν τότε ταραχὴν τῆς κεφαλῆς μου, βεβαιούμαι, ὅτι ἤθελα ἀφεύκτως παραφρονήσειν, χωρὶς τὰς καθημερινὰς παρηγορίας τοῦ διδασκάλου καὶ φίλου μου Βερνάρδου. Μὲ σχεδὸν μόνον αὐτὸν ἦτον ἡ συχνότερα μου συναναστροφή εἰς τεσσάρων ἐτῶν διάστημα, ὅσον διέτριψα ἀκόμη εἰς Σμύρνην, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ κατέφευγα ὀλίγα στάδια μακρὰν τῆς πόλεως εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ μὴ βλέπω Τούρκους. Οἱ γονεῖς μου ἔτρεφον ἀκόμη τὴν ἐλπίδα νὰ μὲ κρατήσωσιν εἰς τὴν πατρίδα κ' ἐμεταχειρίσθησαν παντοίους τρόπους, ἕως καὶ αὐτὸ τοῦ γάμου τὸ δέλεαρ, νὰ μεταβάλωσι τὴν γνώμην μου. Τὸ δέλεαρ τοῦτο ἤθελεν ἐξάπαντος μὲ συναρπάσειν, καὶ διὰ τὸ νέον τῆς ἡλικίας μου, καὶ διὰ τὸ κάλλος, ἔτι δὲ καὶ τὸν πλοῦτον τῆς νύμφης, ὀρφανῆς ἀπὸ πατέρα βαθυπλοῦτον, ἂν ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθερίας δὲν μ' ἐβίαζε νὰ καταφρονήσω πάσης λογῆς ἄλλους ἔρωτας. Οἱ γονεῖς μου, βλέποντες ὅτι οὐδὲ τοῦτο ἴσχυσε νὰ μὲ μαλαξῆ, καὶ τὸν μέγαν κίνδυνον τῆς φθειρομένης καθ' ἡμέραν υγείας μου, μ' ἐσυγχώρησαν τελευταῖον νὰ περάσω εἰς τὴν Γαλιάν. . .

Τὸ ὄνομα Παπατρέχας κατήνησε παροιμιώδης ἐν τῇ νέᾳ ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐπειδὴ ὀλίγοι γνωρίζουσι τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ, παραθέτομεν ἐνταῦθα χαρακτηριστὴν ἀφήγησιν τοῦ Κοραῆ, ἐξ ἧς μαυθαίνει ὁ ἀναγνώστης λίαν περίεργα περὶ τοῦ δόντος ἀφορμὴν εἰς γένεσιν τοῦ ἐπιθέτου τούτου.

Ο ΠΑΠΑΤΡΕΧΑΣ

... Ἡ συναναστροφή μου εἶνε μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἄνδρα, ὅστις παρὰ τὰλλα του προτερήματα, καυχᾶται, καὶ ὅτι εἰς ὅλην τὴν νῆσον δὲν εὐρίσκεται Παπαῆς νὰ ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν συνέθη νὰ περνοισθῆ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τὸσον σφοδρὰ, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψῆ, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδῆσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σύνθητες.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκαπτικὰ παρωνύμια, ὁ Βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπᾶ Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρρεσε τὸσον εἰς τὸν παρνομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἐὰν τὸν καλέσῃς μὲ τὸ κύριον τοῦ ὀνομα.

Καυχᾶται πρὸς τούτοις καὶ εἰς ἐξηκοντατέσσαρα ταξείδια, καὶ φαντάζεται ἐαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νῆσου τὰ ἐξηκοντατέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παραδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξείδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητῆς, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάκια. Μόλις τ' ἔκουσεν ὁ Παπᾶ Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικός:—Ποῖαν γλώσσαν λαλοῦσι;—Τὴν ἀγγλικὴν, τὸν ἀπεκρίθη, καὶ ἡ ἐκστασίς του ἔγινεν ἀπολιθωσίς. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρήσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσεῶς ἡ κεφαλὴ, πῶς τὸσον νεαρὰ παιδάκια ἦτο δυνατόν νὰ λαλῶσι γλώσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποῖαν γλώσσαν, καὶ εἰς ποῖαν ἡλικίαν, κατ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἄγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελᾶς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ Τρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἦκουσε αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους;—*Τὰ διαβολόπουλα, τὸσον μικρὰ νὰ 'μιλοῦν ἐγγλέζικα!*

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλῃς, ἀλλὰ πρόσεχε μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσιμον Παπᾶ Τρέχαν. Ναί! σεβάσιμος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὅλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἐμπορεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλόνησος ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποῖαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δύστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούτων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παιδείαν δὲν ἔλαθε· δὲν εἶναι καρπὸς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν ψυχὴν του. Λυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ ὅ,τι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτὸν, ἔπεμψε τὸν υἱὸν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλώσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Σελεπῆ. Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποῖαν ἐδοκίμασε χαρὰν ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιάτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχολοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτον Χριστιανός. Ἀδύνατον ἦτο, τὸν εἶπα ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἐνενακοσίουσ σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ.

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; *Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας· ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλει*

λεὶ τὸ στερέωμα. Μὲ τὸ πρῶτον ἐνοεῖ φανερὰ ὁ φιλόνησος Παπαῆς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει καταδικάσειν τὸν Ὀμηρον, διότι ἐγεννήθη τὸσον ἀργήτερα τοῦ Χριστοῦ· τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγινοῖάν σου τὴν ἐξήγησιν. Ποῖαν, εἰπέ με, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὀμήρου ἢ ποιήσας μὲ τὴν θαυμαζομένην ἀπὸ τὸν Δαυὶδ ποιήσιν τοῦ Κόσμου;

Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθήμερον προσαρμόζων τοῦ ψαλτηρίου βῆτα εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν παρασμογῆν.

Μὲ ἐρώτησε προχθές, ἂν τυπόμεται γρήγορα ὁ Ὀμηρος. Ἀποῦ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου. *Διὰ τὴν σύνταξιν, μὲ εἶπε, δὲν εἶμαι καλὸς τὰ κρίνω* τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον.—*Πῶς, Δέσποτά μου;*—*Ἐχομεν, ἀπεκρίθη, τόσους ἀρχιερεῖς, τοὺς ὁποῖους δὲν λείπει μῆτε πλοῦτος μῆτε ἱεὺς ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθους.* Ἄν ὁ ἀείμνηστος τῆς Θεσσαλονίκης ἀρχιερεὺς Εὐστάθιος ἐδαπάνησεν, ὡς μὲ λέγεις, χρήματα πολλὰ νὰ συνάξῃ τὰ ἀναγκαῖα βιβλία, καὶ ὅλην αὐτοῦ τὴν ζωὴν νὰ ἀπανθίσῃ ἀπ' αὐτὰ τὰς χρειαζομένους εἰς τὸν Ὀμηρον ἐξήγησας, εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον, ... τὸν ἅγιον, ... τὸν ἅγιον... (ἀπαριθμήσας ὀκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς) θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς δίδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των.

— Πολλοὺς, ἀπεκρίθη, ἀπ' ὅσους ὠνόμασες ἐγνώρισα προσωπικῶς, ἀληθῶς ἄνδρες ἱερούς καὶ σεβασμίους, μὴδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των· ἀλλ' ὅμως ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅ,τι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὅλην μου ζωὴν· ἢ θέλεις, Δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητος;—*Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο, μὲ λέγει, ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικήν μου βοήθειαν.*

Εἰς τὰ ἀπροσδόκητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἐπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἄγγλου τὰ τέκνα λαλοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλώσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἐκδοσιν τοῦ Ὀμήρου ποῖαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρεπε τις νὰ ἐλπίζῃ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξίν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὗτος Παπαῆς δύο γρόσια. Ταῦτα, λέγει, ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα, ταῦτα μόνον ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλείοντα ἂν εἶχα, πλείοντα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σοὶ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ συμπατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποιήσας, τὸν ὅποιον ἐπεθύμουν νὰ ἤξεύρω εἰς ποῖαν κα-

τάστασιν εὐρίσκειται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλει τὸ στερέωμα.

Μκντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιεργίαν σου νὰ μάθῃς πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ Παπαῆ τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυμένους τοὺς ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένθητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἄκαιρον παραιτήσιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλὰ ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἐκδοσιν ταύτην τοῦ Ὀμήρου *Βολισσινὴν ἐκδοσιν*, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα τὴν πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τὸσον ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἡ πολλὰ μικρὰ των ἐκκλησία ἤμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὅλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προσετώτας οἱ πλουσιώτεροι ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐκινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶτον τὴν χρειαζομένην δαπάνην διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον. Ἀποῦ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσιμος οὗτος Παπαῆς, μίαν τῶν Κυριακῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε. «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ εἰς ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἀρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἀπὸ σᾶς οἱ περισσύτεροι δὲν ἐξεύρου μῆτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μῆτε νὰ γράψωσι· πρᾶγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλαμεν πράξαι, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρόνεται ἀπ' αὐτῶν ἐτησίως διδασκαλὸς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὅσων ἢ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψωμοζήτητιαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε; Δὲν σὲ φαίνεται ὁ ταπεινὸς ἱερεὺς τῆς Βολισσοῦ φρονιμώτερος καὶ θεοσεβέστερος τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ὅστις ἔκοψε τὰ σιτηρέσια τῶν διδασκάλων, διὰ νὰ οἰκοδομῇ λαμπρὰς ἐκκλησίας;

Ἀφίνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπερμετρον μᾶκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἐν ἀκόμη, τὸ ὅποσον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον ζητῶν νὰ ἔμβῃ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπαῆ Τρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ

νά δεχθῆ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ. Μόλις ἔμαθον οἱ ταλαίπωροι Βολισσινοὶ τὸ ἀπρὸςδότητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κ' ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες με δάκρυα παρακκλωῦντές με νὰ τὸν ἐμποδίσω. Ἄφινω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσην ἀπορίαν ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν ἐρωτήσας αὐτὸν, διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβον ταύτην ἀπόκρισιν. — Ἐγὼ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος τὸν ὅποιον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκη καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν. Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέκλαυσα κ' ἐγὼ με τοὺς Βολισσινοὺς καὶ ἐπρόσμενα με λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὅποιαν καὶ ἠθέλωμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν δὲν ἐπρόσθηναν νὰ λάβωσι τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον, καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοῦ θαυμαστοῦ ἡμῶν Παπᾶ τὸ ἔργον τοῦτο, δὲν τὸ κρίνεις, φίλε, ὡς ἐγὼ, ἀληθῶς Σωκρατικόν;

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράφω, ὁ ἀπλοῦστατος καὶ φιλόφρωνος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ. Εἶναι σχεδὸν μῆνης δεκαπέντε ὅπου κατοικῶ τὸ χωρίον καὶ κανὲν ἀκόμη πάθος κυριεῦον τὴν καλὴν του ψυχὴν ἄλλο δὲν ἐγνώρισεν παρὰ τὴν ἀμετρον χρῆσιν τοῦ ταμβιάκου. Ἄλλὰ ἐλαττώθη καὶ τοῦτο πολὺ, ἀφοῦ ἔμαθον ὅτι μῆτ' ὁ Ὀμηρος, μῆτ' ὁ Εὐστάθιος δὲν ἐγνώρισαν τὴν σκόνιν ταύτην, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὴν ἀφήσῃ καὶ ὀλοτέλα, ἀφοῦ τὸν ἐσυνέβη τὸ ὅποιον μέλλω νὰ σοὶ διηγηθῶ ἀστεῖον ἢ μᾶλλον ἀτοπον καὶ ἀκκιρον εἰς αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν. Γνωρίζεις τὸ κατάστημα τοῦ σώματός μου ὅτι δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ὑπερβολῆ μακρὰ; ὁμῶς ὁ καλὸς οὗτος ἱερεὺς, ἂν τὸν παραβάλλῃς πρὸς ἐμὲ, εἶναι πυγμαῖος, ὥστε καὶ με δίδει πολλάκις ἀφορμὴν νὰ παρῶδῶ εἰς αὐτὸν τὸ κωμικόν.

Μικρὸς γε μῆκος οὗτος, ἀλλ' ἄπαν καλόν.

Μίαν τῶν κυριακῶν, εἰς τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, ἐπλησίασα εἰς αὐτὸν νὰ λάβω, ὡς οἱ ἄλλοι, τὸ ἀντίδωρον καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν ἀνισότητά τῶν σωμάτων ἦτον ἀνάγκη νὰ σκύψω, ἔπεσεν ἀπὸ τὸν κόλπον μου ἡ κατάρκτος ταμβάκοθῆκη, καὶ ἐφέρετο ὡς ἄλλος δίσκος εἰς αὐτὸν τοῦ ἀντιδώρου τὸν δίσκον. Μόλις τὴν ἐνόησε κυλιομένην ὁ εὐλογημένος Παπᾶ Τρέχας, καὶ κινούμενος αὐτομάτως πρὸς αὐτὴν, τὴν ἀρπάζει με μεγάλην προθυμίαν, καὶ ἀφοῦ ἐταμβάκισθη, μου τὴν βάλει εἰς τὴν χεῖρα, καὶ ταύτης ἐξοπίσω τὸ ἀντίδωρον, μὴδ' αὐτὸ παντάπασιν καθάρην ἀπὸ ταμβάκον.

Ἄτοπον ἦτο χωρὶς ἀμφιβολίαν τοῦτο, ἀλλ' εἰς τὸν Παπᾶν τῆς Βολισσοῦ ἡ τοιαύτη ἀτοπία παραβλέπεται καὶ διὰ τὰ πολλὰ του προτερήματα, καὶ διὰ τὴν ἀπλότητα τῆς ψυχῆς, ἢ ὅποιαν τὸν ἐμπόδιζε νὰ καταλάβῃ ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην παρὰ τὸν μοιρασμὸν τοῦ ἀντιδώρου εἰς τίποτ' ἄλλο νὰ προσέχῃ δὲν ἔπρεπε.

Πόσον εἶναι ἀτοπώτεροι ὅσοι καὶ παιδεῖαν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ θεοσέβειαν ὑποκρινόμενοι, δὲν παύουν νὰ σκανδαλίζωσι καθ' ἡμέραν τοὺς ἀκούοντας με τὰς ἀναίσχυντους συκοφαντίας κατὰ τῶν ὅσοι ἐπαινοῦν καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐμβάσωσι προθυμοῦνται τὴν παιδεῖαν.

Μαθημένοι εἰς τὰ θυμιάματα καὶ τὰς προσκυνήσεις τῆς ἀπαιδευσίας, ὀλίγοι τινὲς κακῶς γραμματισμένοι, ἀλαζόνες, σπουδάζουν νὰ διώξωσι τὴν φιλοσοφίαν, μόνην ἱκανὴν νὰ δείξῃ τὴν ὀρθὴν μέθοδον τῆς παιδείας, ποτὲ μὲν αὐτὴν κατηγοροῦντες ὡς ἐναντίαν τῆς θρησκείας, ποτὲ δὲ τοὺς ἐπαινέτας αὐτῆς κηρύττοντες ὡς ἀθρήσκους. Δὲν ἠθέλωμεν εἰσθαι εὐτυχέστεροι καὶ τιμιώτεροι ἄνδρες, ἐὰν ὁμοῦ με τὴν ἀπαιδευσίαν εἶχαν καὶ τὰ ἦθη τοῦ Βολισσινοῦ ἱερέως, ὅστις ἔδειξεν, ὅτι ὀλιγώτερον κακὸν εἶναι ἢ ἀμάθεια παρὰ τὴν ὅποιαν αὐτοὶ ἐδιδάχθησαν κακὴν καὶ ἀμεθοδὸν παιδεῖαν; Εἶναι, φίλε, βέβαιόν, ὅτι μεταξὺ τῶν ἀπαιδευτῶν εὐκολώτερον εὐρίσκει τις ἄνθρωπον χρηστὸν, παρὰ τῶν ὅσοι χωρὶς μέθοδον ὀρθὴν ἐπαιδεύθησαν. Τὸ αἷτιον εἶναι ὅτι ὁ παντάπασιν ἀπαιδευτὸς ὁμοιάζει τὸν παντάπασιν τυφλόν· καὶ ἂν ἡ φύσις δὲν τὸν ἐκτισεν ὀλοτέλα ἡλίθιον, φοβούμενος τὴν πτώσιν, ἡσυχάζει εἰς τὸ σκότος. Ἐξεναντίας ὁ κακῆς καὶ ἀμεθοδῶς παιδεῖας μέτοχος φανταζόμενος ὅτι βλέπει πλέον τῶν ἄλλων τολμᾷ νὰ περιπατῆ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκοτίαν. Ἐὰν κατὰ δυστυχίαν κρατῆ εἰς τὰς χεῖρας καὶ βακτηρίαν, συντρίβει ὅ,τι τὸν ἀπαντήσῃ, νομίζων ὅτι εἶναι περικυκλωμένος ἀπὸ παντὸς εἶδους καὶ πάσης μορφῆς δαίμονας, χωρὶς κἂν νὰ ὑποπτεύεται, ὅτι ἀρρωστεῖ ἢ κεφαλή του, καὶ οἱ δαίμονες δὲν εἶναι περίγυρα, ἀλλὰ κατοικοῦν εἰς αὐτὴν τοῦ τὴν ψυχὴν.

Ἄπειρα εἶνε ὡς γνωστὸν τὰ ὑπὸ τοῦ Κοραῆ γραφέντα περὶ γλώσσης. Ἐξ αὐτῶν ἐκρίναμεν ἀναγκαῖον, σταχυολογήσαντες, νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα ὀλίγα τινὰ, ἵνα δώσωμεν ἰδέαν τινὰ τῶν φρονημάτων του καὶ περὶ τοῦ σπουδαιότητος τούτου ζητήματος.

Γνώμη Κοραῆ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ

Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι τόσον ἀναγκαιοτέρα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ

τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐστάθη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρρευσαν ὅλοι τοῦ Γένους αἱ δυστυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὅποιαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους δυνατοὶ, ὄντες ἀπαιδευτοὶ, δὲν φροντίζουσι νὰ τὰς παύσωσι. . . Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν θέλει προξενήσῃ εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ εἰς τὸ Γένος, ὅστις περιέβη τὴν Ἑλλάδα ὅλην διὰ τὴν νῆν τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὄχι τὸ *Λεξιθέρας*, ἀλλὰ τὸ *Γνωσιθέρας* ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει ὅθεν πρέπει ν' ἀρχίξῃ ὁ ἀπαιδευτὸς. « Ἀρχὴ παιδείσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις ». Πῶς ἔχομεν ν' ἀνορθώσωμεν τὴν πτώσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκάψωμεν πρῶτον τὰ ἐρείπια τῆς; πῶς νὰ προσθέσωμεν ὅ,τι λείπει, πρὶν μάθωμεν ὅσα ἔμειναν εἰς αὐτὴν; πῶς νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχομεν παρούσαν τὴν χρειάζομένην ὅλην ὕλην εἰς τὴν οἰκοδομήν τῆς; πῶς νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακόμορφα καὶ ἀσχημά τῆς, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν ἂν ἔχωσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογίαν πῶς νὰ τὴν θεραπεύσωμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; Δὲν εἶνε κίνδυνος μὴν ἐμπλαστρώσωμεν τὰ ὑγιερά, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγωμένα τῆς νὰ σαπίζωνται;

Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἔπαθεν ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς ὅλοι οἱ λαλοῦντες αὐτήν. Ἀφοῦ ἐγυμνώθημεν ἀπὸ ἐπιστήμας καὶ τέχνης, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγμάτων ἰδέας ὀρθὰς καὶ ἐπειδὴ ζῶου λογικὸν κεφαλὴ εὐκαιρὸς νὰ μένη δὲν ἐμπορεῖ, ἐμβῆκαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ στρεβλαὶ καὶ φθοροποιαὶ προλήψεις. Ἄλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαὶ, εἴτε κακαὶ, εἶνε ἢ βῆσις, ἢ μᾶλλον αὐτὴ ἢ ὕλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Ὅποσος εἶνε αὐτὸς, τοιαύτη πρέπει νὰ ἦνε καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικός· καὶ οὗτος πάλιν, ἀντενεργῶν εἰς ἐκεῖνον, τὸν κάμνει εὐμορφότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὰ συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλῶν, ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διαστρέφει ὅλον τὴν δύναμιν τοῦ συλλογιζέσθαι, ἢ καὶ παντάπασιν τὴν καταργεῖ.

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶνε φανερὰ λογομαχία ἢ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν τὰς λέξεις, καὶ τῶν καταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἔρευναν με πρόφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶνε νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ἐρεύνης τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δευτέρου, ἐπιτιμῶντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀ-

σχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον ἐννοοῦσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτὰς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι' αὐτῶν σημαίνόμενα.

Περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, ἐπιθυμητὸν ἦτον βέβαια νὰ ὑπεβάλλετο ἡ κοινὴ εἰς τοὺς αὐτοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα με φαίνεται ἀδύνατον, καθὼς καὶ ἄλλοτε τὸ εἶπα. Νὰ εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶνε τόση ἡ ἐπιθυμία μου νὰ ἰδῶ τὴν γλῶσσαν ἑλληνίζουσαν, ὅσος εἶνε ὁ φόβος μου, μὴ βαρβαρωθῆ ἀκόμη περισσότερον ἀπ' ὅτι εἶνε βάρβαρος. Βλέπεις ὅτι δὲν λείπουσιν ἀπὸ τὸ γένος ἄνδρες καὶ με προκοπήν καὶ με ζῆλον, οἱ ὅποιοι διίσχυρίζονται ὅλον τὸ ἐναντίον, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ γράφωμεν καὶ νὰ λαλῶμεν, ὡς γράφουσι καὶ λαλοῦσιν οἱ ξυλοφόροι καὶ ὑδροφόροι. Ἡ γνώμη μου βέβαια ἀπέχει μακρὰν ἀπὸ τοιοῦτον σύστημα· καὶ στοχάζομαι ὅτι, ἂν ὁ σπουδαῖος ἔχη χρέος νὰ συγκαταβῆ εἰς τὸ μέτρον τῆς καταλήψεως τοῦ ξυλοφόρου, οὕτω καὶ ὁ ξυλοφόρος πρέπει νὰ προθυμῆται νὰ ἀναβῆ εἰς αὐτὸς ὀλίγον, εἰς τὸ νὰ καταλαμβῆ τὰ λεγόμενα ἢ τὰ γραφόμενα ἀπὸ τὸν σπουδαῖον, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ συναπαντηθῶσι καὶ οἱ δύο εἰς τὸ μέσον τῆς κλίμακος.

Δύο πράγματα μάλιστα εἶνε σπουδῆς καὶ προσοχῆς ἄξια εἰς τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, τόνος καὶ γλυκύτης, ἐπειδὴ εἶνε (ὡς ὅλοι αἱ βάρβαροι γλῶσσαι) παραλυμένη καὶ πολλὰ ἀνοστος εἰς τὴν ἀκοήν. Μαρτύριον ὅσα ἐγράφησαν εἰς τὸ διάστημα τῶν περασμένων ἑκατονταετηρίδων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, καὶ ὅσα γράφονται ἀκόμη ἀπὸ τοὺς ἀντιφιλοσόφους, καὶ ἀπὸ ὅχι ὀλίγους τῶν ὑποκρινόμενων ν' ἀγαπῶσι τὴν φιλοσοφίαν. Ἀπὸ ταῦτα τίποτέ τις ν' ἀναγνώσῃ χωρὶς ναυτίαν δὲν ἐμπορεῖ. Καὶ ἐπειδὴ εἶνε τρόπον τινὰ ἀντικείμενα ὁ τόνος καὶ ἡ γλυκύτης, ἐδῶ μάλιστα χρειάζεται ἡ τέχνη νὰ τὰ συγκερῆ τις οὕτως, ὥστε μῆτε διὰ τὸν τόνον νὰ πικραίνεται ἡ σύνθεσις, ὡς τὸ πάσχει πολλάκις ὁ Θουκυδίδης, μῆτε διὰ τὴν πολλὴν γλυκύτητα νὰ παραλύεται ὁ τόνος, ἀμάρτημα σύνθετες εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Φεῦγε, ὅσον δύνασαι, τὰς πολλὰς καὶ συνεχεῖς συγκρούσεις τῶν συμφῶνων, καὶ ὁσάκις ἀναγκάζεσαι νὰ μεταχειρίζεσαι λέξεις πολυσυμφῶνους μοιρᾶς εἰς τὴν περίοδον καὶ τόπιζε τὰς, ὅσον δυνατόν, μακρὰν μίαν τῆς ἄλλης.

Ἡ κατωτέρω ἐπιστολὴ εἶνε ἀπάντησις τοῦ Κοραῆ πρὸς τὴν ἀδελφὴν τοῦ διδασκάλου Θεοφίλου Κοραῆ, ζήτησαν παρ' αὐτοῦ δι' ἐπιστολῆς γαλλικόν τι βιβλίον πρὸς μετάφρασιν. Διὰ τὰς ἐν αὐτῇ περιεχομένας σφωτάτας παραίνεσις, νομίζομεν ὅτι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως πάσα Ἑλληνὶς δύναται νὰ ἀρυσθῆ ὠφέλιμα μαθήματα περὶ τοῦ σκοποῦ, εἰς ὃν ὀφείλει νὰ ἀποβλέπῃ ὁ βίος αὐτῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΕΛΛΗΝΙΔΑΣ

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου 1815.

Φιλτάτη θυγάτηρ Εὐανθία!

Ἐπειδὴ πῶς ἄλλως ἔχω νὰ φανερώσω ὅσην μ' ἐπροξένησεν ἀπροσδόκητον χαρὰν ἡ ὠραία σου ἐπιστολή, πλὴν δίδων τὴν ὁποῖαν ἤθελα σὲ δώσω ἐνομασίαν, ἐάν ἤμην ἀληθῆς καὶ γνήσιός σου πατήρ; Φιλτάτη λοιπὸν θυγάτηρ, ἐπαινώ σου τὴν παιδείαν, καὶ μάλιστα τὴν προθυμίαν νὰ τὴν αὐξήσῃς καὶ νὰ τὴν κοινωνήσῃς εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους.

Ἄλλ' ἂν ἀγαπᾷς νὰ τὴν αὐξήσῃς, πρέπει νὰ ἀποφύγῃς τὸν ὁποῖον τρέχεις μέγαν κίνδυνον, νὰ μείνῃς καὶ τῶν πλέον ἀπαιδεύτων ὑποδεστέρα. Ἄν ὁ ἀδελφός καὶ εὐεργέτης σου ἦναι ἀρκετός νὰ σὲ διδάξῃ καὶ τὸν κίνδυνον καὶ τὰ μέσα τῆς ἀποφυγῆς, δὲν θέλουν ὅμως εἶσθαι περιτταὶ οὐδ' ἐμοῦ τοῦ γέροντος αἱ συμβουλαὶ, ἐάν ὡς φιλοστόργου πατρὸς παραγγεῖλιας δώσῃς εἰς αὐτὰς προσοχὴν.

Ἀνάγκη εἶναι πρὸ πάντων, φίλη Εὐανθία, νὰ μὴ σὲ λανθάνῃ τί σημαίνει ἡ σοφία. Ὅσα σ' ἐδίδαξε, καὶ ὅσα μέλλει νὰ σὲ διδάξῃ ὁ ἀγαπητός σου ἀδελφός, εἶνε ὄργανα καὶ μέσα τῆς σοφίας, ὅχι αὐτὴ ἡ σοφία. Ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα, ἢ καὶ τὰ πλεῖστερα, δύναται τις νὰ μάθῃ, καὶ μ' ὅλα ταῦτα νὰ μείνῃ ἀσοφός, ἢ μᾶλλον καὶ αὐτῶν τῶν ἀσοφῶν ἀσοφώτερος καὶ ἀπαιδευτότερος. Ἡ ἀληθινὴ σοφία, τέκνον ἀγαπητόν, εἶνε, ὡς τὴν ὄριζαν οἱ πρόγονοί μας, ἡ *Τέχνη τοῦ βίου*.

Καθὼς διὰ νὰ κτίσῃ τις οἶκον, πρέπει νὰ ἦναι οἰκοδόμος, νὰ βράψῃ ἐνδύματα, βράπτῃς, καὶ καθεξῆς, ὁμοίως δι' ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους γρείας, ὅ,τι θέλει τις νὰ κατασκευάσῃ μὲ τὰς ἰδίαις του χεῖρας, ἀνάγκη εἶνε νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην τῆς κατασκευῆς του. Παρόμοια καὶ διὰ νὰ ζήσῃ τις, ὡς πρέπει, εἰς τὸ ὁποῖον ἡ φύσις τὸν ἐγέννησε γένος, ἢ ἡ τύχη τὸν ἐδωῆσε βίου ἐπάγγελμα, πρέπει νὰ μάθῃ τὴν τέχνην τοῦ βίου. Ἡ τέχνη αὕτη δὲν ἀλλάσσει· ἀλλὰ προσδιορίζεται μόνον ἀπὸ τὰς διαφόρους τῆς τύχης ἢ τῆς φύσεως περιστάσεις, εἰς τρόπον ὥστε ἄλλως ζῶσιν αἱ γυναῖκες παρὰ τοὺς ἀνδρας, ἄλλως πάλιν ἐκ τούτων οἱ Προφῆσορες παρὰ τοὺς πρᾶγματευτάς, καὶ οὗτοι πάλιν ἀπὸ τοὺς ἰδίως ὀνομαζομένους τεχνίτας:

ὅλοι ὅμως εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς τέχνης τοῦ βίου ἐπιθυμοῦντες νὰ κτυπήσωσιν, ἤγουν νὰ ζήσωσιν εὐδαιμόνως. Ἄλλὰ τὸ εὐδαιμόνως τοῦτο σημαίνει ἐνκρέτως· διότι ὅστις ἐλπίζει νὰ εὐδαιμονήσῃ χωρὶς ἀρετῆν, βύσκειται ἀπὸ ματαιίας ἐλπίδας, πλῆνόμενος ἡμέραν ἐξ ἡμέρας, ἕως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν τελευταίαν του ὥραν, καὶ τότε νὰ καταλάβῃ ὁ ἀτεχνος καὶ ἀτυχος, ὅτι ἔτρεξε τὸ στάδιον ὅλον τοῦ βίου χωρὶς τὴν πολυτίμον τέχνην τοῦ βίου. Ἄς ἐλθῶμεν τώρα εἰς τὴν ἐρευναν πῶς ἔχει νὰ ἀποκτήσῃ τὴν τέχνην ταύτην ἡ καλὴ καὶ ἀγαθὴ Εὐανθία.

Τὴν σεμνότητά καὶ μετριοφροσύνην, ἀναγκαιὰς ἀρετὰς εἰς ὅλους, ἡ φύσις ὅμως τὰς ὠρισε στολισμὸν τῶν γυναικῶν ἰδιαιτέρον. Ἀπόδειξις τούτου εἶνε ἡ καθημερινὴ πείρα καὶ ἡ κρίσις, μὲ τὴν ὁποῖαν, συμφώνως ἀνδρες καὶ γυναῖκες, κρίνομεν ὅλοι τοὺς ἔχοντες τὰς τοιαύτας ἀρετὰς, ἢ τὰς ἐναντίας κακίας. Ἀλαζῶν καὶ κομπαστῆς ἀνὴρ ψέγεται ὀλιγώτερον παρὰ γυναῖκα κομπαστριαν. Κατηγοροῦν τὸν ἀσεμνον ἀνδρα ὅσοι ἔχουσιν ἤθη χρηστὰ· ἀλλὰ γυναῖκα ἀσεμνον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀσεμνοὶ ἀνδρες ἀναγκάζονται νὰ κρίνωσι βδελυκτῆν· ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς σεμνῆς καὶ μετριοφρονος γυναικὸς οἱ ἔπαινοι, εἰς τὸν μετριοφρονά καὶ σεμνὸν ἀνδρα γίνονται ἐκθειασμοί. Διὰ τὴν εἰσθεσίαν ἢ γυνὴ παρὰ τὸν ἀνδρα πλεῖστερα ἀπὸ τὴν φύσιν βοηθήματα νὰ ἦνε σεμνή.

Τὰ πλεῖστερα ὅμως ταῦτα βοηθήματα κινδυνεύουν νὰ ματαιωθῶσιν, ὅχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀπάτην τῶν κακῶν παραδειγμάτων, ἐκ τῶν ὁποῖων καὶ ὁ φίλος ἀδελφός σου μακρὰν σὲ κρατεῖ, καὶ σὺ ἀφ' ἐαυτῆς εὐκόλον εἶνε νὰ κρατηθῆς, ἐπειδὴ εἶνε ἐξω σου. Ἄλλ' εἰνέ τις ἄλλος ἀπατεῶν, Εὐανθία, τόσοσιν πλέον δυσφύλακτος, ὅσον εἶνε ἐσωτερικός καὶ σύντροπος ἀχώριστός ἡμῶν, τὸν ὁποῖον ἡ φύσις μᾶς ἀναγκάζει νὰ συναναστρεφώμεθα καθ' ἡμέραν, καθ' ὥραν, κατὰ πᾶσαν ὥραν στιγμῆν. Ἐξέυρεσις τίς εἶνε ὁ πλάνος οὗτος; Ἡ ἰδίᾳ μας ταλαίπωρος κεφαλή. Καὶ τὸ δυσκολώτερον τῆς ὁποῖας ὀλίγον ἀρχήτερα ἔλεγα Τέχνης τοῦ βίου μέρος εἶνε, νὰ φεύγῃ τις τοῦ πλάνου τούτου τὰς ἀπατηλὰς κολακείας. Καὶ ἂν δὲν μὲ πιστεύῃς, ἀκουσε τὰ χρυσὰ τοῦ χρυσοῦ μας Πλάτωνος λόγια: «Τὸ ἄγαθον ἐξαπατᾷσθαι αὐτὸν ὅρ' αὐτοῦ πάντων ἡ χαλεπώτατον· ὅταν γὰρ οὐδὲ σμικρὸν ἀποστατῇ, ἀλλ' αἰεὶ παρῆ ὁ ἐξαπατήσων, πῶς οὐ «δεινόν»; Ἡ δυσκολία τῆς φυλακῆς γίνεται τόσοσιν μεγαλύτερα, ὅσον ἔχει προτερήματα πλεῖστερα ὁ ἀπατῶμενος καὶ σπανιώτερα, ἂν καὶ ἔπρεπε νὰ ἦνε ὅλον τὸ ἐναντίον. Τοῦτο σὲ λέγω, ὅχι διὰ νὰ σ' ἐμποδίσω ν' αὐξήσῃς τὴν εἰς τὰ μαθήματα προκοπὴν σου, ἀλλὰ νὰ σὲ κάμω προσεκτικώτερον ἐναντίον τοῦ ἀπατεῶνος.

Ἴδου τί ἐνδέχεται νὰ σὲ λέγῃ κολακεύων

καθ' ἡμέραν ὁ πλάνος· «Εὐανθία, σὺ εἶσαι τοῦ πολλὰ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν, καὶ εἰς τὰς Κυδωνίας ἴσως ἡ μόνη λογία». Ἄν πιστεύσῃς τὰ δουρὰ ταῦτα λόγια τοῦ πλάνου, αὐτὸς θέλει σὲ κάμει ν' ἀμελήσῃς τὸ ἀπ' ὅσα ἐδιδάχθῃς ἢ διδάσκεισαι ἀξιολογώτερον μάθημα, τὴν τέχνην τοῦ βίου. Πρόσεχε, τέκνον, διὰ τοὺς οἰκτιρισμοὺς τοῦ Θεοῦ. Ὅσον εἶνε μεγαλείτερος ὁ κίνδυνος, τόσοσιν πλέον ἀγρυπνος πρέπει νὰ στέκῃς ἐναντίον τοῦ πλάνου. Ὅσακις αὐτὸς σὲ κολακεύει μὲ τοιοῦτους σατανικούς λογισμοὺς, πρόβαλλε σὺ ἐναντίον του τὸν ἀληθινὸν καὶ φρόνιμον τοῦτον λογισμόν. «Ἡ κοινὴ τοῦ γένους ἡμῶν δυστυχία μὲ κατασταίνει μίαν τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ. Ἐὰν ἐγενώμην εἰς τοὺς χρόνους τῆς προγονικῆς λαμπρότητος, ἤθελα εἶσθαι ἡ ἐσχάτη ἴσως τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν καλῶς ἀνατετραμμένων γυναικῶν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὸν πόθον τῆς λαμπρότητος ταύτης, πιθανὸν ὅτι μετ' ὀλίγου ἐτῶν ἑκατοντάδας, ἂν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναβιώσω, θέλω πάλιν λογιζέσθαι μίαν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ.» Ὅποια ἦτον ἡ κατάστασις τῶν προγόνων ἡμῶν, ὁποῖα θέλει εἶσθαι, σὺν Θεῷ, τῶν ἀπογόνων μας, εἰς τοιαύτην σήμερον κατάστασιν εἶνε ἡ φωτισμένη Εὐρώπη, ὅπου εὐρίσκονται πολλαὶ γυναῖκες στολισμέναι μὲ παιδείαν, ὅχι Προφῆσορων ἀδελφῆ, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῆς ἐσχάτης τάξεως τῶν πολιτῶν.

Βλέπεις λοιπὸν ἀγαπητόν τέκνον, ὅτι ἡ παιδεία, ἀντὶ νὰ σοῦ ἐξεπάρῃ τὸν νοῦν, πρέπει νὰ σὲ παρακινήσῃ εἰς δοξολογίαν Θεοῦ, πρῶτον μὲν ὅτι σ' ἐγέννησεν εἰς τοιαύτην χρόνου περίοδον, ὅταν ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν πατρίς ἄρχισε νὰ αἰσθάνεται τὰ κατὰ τῆς παιδείας· ἔπειτα ὅτι καὶ σ' ἐγέννησεν ἀδελφὴν ἀνδρὸς ἱκανοῦ νὰ σὲ στολίσῃ μὲ παιδείαν. Ἡ πλέον ὅμως εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν δημιουργὸν δοξολογία (πάλιν σὲ τὸ λέγω) εἶνε νὰ κατεβύνης ὅσην ἔχεις, καὶ ὅσην μέλλεις ν' ἀποκτήσῃς παιδείαν, εἰς τὴν ἀνωτέραν ὅλων τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν Τέχνην τοῦ βίου, καὶ νὰ τὴν μάθῃς τόσοσιν καλὰ, ὥστε νὰ ἦσαι καλὴ νὰ τὴν παραδίδῃς μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον, καὶ εἰς τὰς συναλιτικῶτιδάς σου παρθένους, καὶ, ὅταν σὺν Θεῷ ὑπανδρευθῆς, εἰς τὰ τέκνα σου, διὰ νὰ δείξῃς μὲ ταύτην σου τὴν ἐπιμέλειαν, ὅτι εἶσαι γνήσιον τῆς Ἑλλάδος τέκνον, καὶ νὰ ἐπιταχύνης τὸ κατὰ σὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς καὶ πατρίδος.

Εἰς τὴν ἐξουσίαν σου, φίλη θυγάτηρ, δὲν ἦτον νὰ γεννηθῆς πρὸ πολλῶν, ἢ μετὰ πολλὰς ἑκατοντάδας ἐτῶν, οὐδὲ νὰ ἐξισωθῆς μὲ τὰς παρελθούσας ἢ μὲ τὰς μελλούσας Ἑλληνίδας· εἰς τὴν ἐξουσίαν σου ὅμως εἶνε (μὴν ἀκριβῶς λέγῃς ὅτι) νὰ υπερβάλλῃς πολλὰς ἀπὸ τὰς ἀρχαίας, καὶ νὰ μὴ σὲ υπερβάλλῃ καμμία ἀπὸ

τὰς μελλούσας εἰς τὴν τέχνην τοῦ βίου, εἰς τὴν ὁποῖαν μόνον στηρίζεται ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία, καὶ τῆς ὁποῖας βραβεῖον εἶνε ἡ ἀθανασία.

Ταῦτα σὲ λέγει ἀπὸ βάθους πατρικῶν σπλάγχων ὁ γηραιὸς Κοραῆς. Ταῦτα μελέτα καθ' ἡμέραν, ἂν θέλῃς νὰ εὐδαιμονήσῃς ζῶσα, καὶ ν' ἀφήσῃς ἀφίνουσα τὴν ζωὴν, ἀθάνατον ὄνομα. Σπούδασε, φίλον θυγάτηρον, νὰ κατασταθῆς ὁμοία τῆς γυναικὸς, τὴν ὁποῖαν ἐξήτει ὁ Σολομών· σπούδασε, ἂν ἐρωτᾷ τις εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς ἐκεῖνος, «Γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὐρήσει;» νὰ τὸν ἀποκρίνῃται οἱ γνωρίζοντές σε «Τὴν ἐξ Ἄνδρου Εὐανθίαν» . . .

Υγίαινε καὶ πρόκοπτε εἰς τὴν Τέχνην τοῦ βίου.

Ὁ εὐχέτης τῆς προκοπῆς σου
ΚΟΡΑΗΣ.

Ἡ γνωστὸν, ὁ Κοραῆς διατρίβων ἐν Γαλλίᾳ ἐβρίσκειτο εἰς συχνὴν ἀνταπόκρισιν πρὸς τὸν πρωτοψάλτην ἐκεῖνον τῆς Σμύρνης Δημήτριον Λῶτον, μετ' οὗ ἐκ νεανικῆς του ἡλικίας εἶχε συνθεθῆ διὰ τοσοῦτον στενῆς φιλίας. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ταύταις ὁ Κοραῆς, ἔργον χρονογράφου πολλὰκις ἀναλαμβάνων, ἀνικαίνοῦ εἰς τὸν πρωτοψάλτην τὰ περιεργότατα συμβάντα τοῦ τότε καιροῦ, ὅσα ἀνέγραψον αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἡμερίδες. Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἐπιστολῶν του, αἵτινες δύναται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὑπόδειγμα ἐπιστολικῶν ἔργων, παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν ἐπομένην, ἐν ἧ μετὰ σπανίας χάριτος ἀφηγείται γεγονότα τινὰ ἀξιοσημείωτα τῶν ἡμερῶν ἐκεῖνων.

ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΣΥΜΒΑΝΤΑ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ἐν Μοντεπλιέρ 11 Ἰανουαρίου 1786.

Καιρὸς παντὶ πράγματι.

Νέκ δὲν ἔχω νὰ σὲ γράψω, φιλόκανε Κύρ Δημήτριε, παρεκτός ἂν ἀγαπᾷς ἀναπλάσματα τῆς διανοίας μου. Ἡ δεινὴ μέριμνα τῆς θέσεώς μου μὲ ἠνάγκασε νὰ ἀφεθῶ ἐκ πολλῶν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γαζέτων· χθὲς ὅμως, περὶ δύσιν ἡλίου, ἀφοῦ ἐτελειώσα μერიκὰς μελέτας ἱατρικὰς, μὴν ἔχων πλέον τί νὰ κάμω—Ἴδου, εἶπον πρὸς τὸν ἐαυτὸν μου, καιρὸς νὰ φροντίσω καὶ διὰ τὸν πρωτοψάλτην μου. Ὑπῆγα λοιπὸν εἰς τὸν καφενὲν, ἐπία μίαν λιμονάταν μετὰ τὴν λιμονάταν ἐξήτησα τὴν γαζέταν καὶ εἰς τὴν γαζέταν εὐρηκα δύο νέκ ἀξία τῆς περιεργείας σου.

Τὸ πρῶτον εἶναι: Ὁ πρωτότοκος υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τῆς Ἀγγλίας, διὰ τὰς μεγαλοπρεπεῖς του δαπάνας, ὑπέπεσεν εἰς χρέος 250 χιλιάδων Γουινέων (αἱ ὁποῖαι κάμνουσι πεντακοσίας σχεδὸν χιλιάδας βενετικῶν φλωρίων). Ἄλλ' αὐτὸ δὲν εἶνε τίποτε· ἐπειδὴ καὶ ὁ πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης εὐρίσκειται καμμίον φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν ἀνάγκην μὲ τὸν ἀνθρακοπῶλην καὶ ἀλευροπῶλην του. Παρεκάλεσε λοιπὸν τὸν πατέρα του, ἢ νὰ αὐξήσῃ τὸ

ετήσιον τῶν 50 χιλιάδων Γουίνέων, ὅσα τὸν ἔδιδε διὰ σύστασιν καὶ ζωοτροφίαν του, ἢ νὰ πληρώσῃ τοὺς δανειστάς του. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶνε παράδοξον, καὶ αὐτὸς ὁ πρωτοψάλτης τῆς Σμύρνης, ὅταν δὲν ἔχη, ζητεῖ, ποτὲ μὲν νὰ τὸν αὐξήσωσι τὸ ετήσιόν του, ποτὲ δὲ νὰ περιέρχεται τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων, διὰ νὰ ψάλλῃ ἀπολυτικίον, ἢ κοντάκιον ἢ ἄλλο τι ὅ,τι τὸν ἔλθῃ εἰς τὴν φαντασίαν, ἢ εἰς τὴν μνήμην του. Ὁ βασιλεὺς καὶ πατὴρ του ἄφησε τὸν Πρίγκιπα ἐξ ἑβδομάδας χωρὶς ἀπόκρισιν, καὶ μετὰ παρέλευσιν τῶν ἐξ ἑβδομάδων τὸν ἀπεκρίθη, ὅτι μήτε τὸ ετήσιόν του νὰ αὐξήσῃ ἔχει γνώμην, μήτε τὰ χρέη του νὰ πληρώσῃ. Μήτε αὐτὸ δὲν εἶνε καινοφανές. Ποσάκις ὁ ταλαίπωρος πρωτοψάλτης καὶ φίλος μου ἔλαθε τοιαύτας ζηρὰς ἀποκρίσεις καὶ ποσάκις ἐπεθύμησε προσθήκην, χωρὶς νὰ τὴν ἐπιτύχῃ; Ἄλλὰ τὸ ἀκόλουθον εἶνε τὸ παράδοξον, τὸ μέγα, τὸ ἠρωϊκὸν καὶ ὄντως βασιλικὸν ἔργον.

Ὁ Πρίγκιψ βλέπων τὴν ἰσχυρογνωμίαν τοῦ πατρὸς του, καὶ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὰ στενὰ, τί κάμνει;

Μάντευσον, ἂν δύνασαι, στοίχημα βάλλω, ὅτι δὲν θέλεις τὸ εὑρεῖν ποτέ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν τὸ εὔρηκας, ἄκουσον τὴν ἠρωϊκὴν πράξιν τοῦ Πρίγκιπος.

Ἐπώλησε τοὺς ἵππους καὶ τὰς ἀμάξας του, ἀπέλυσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὀφφικιάλων του, ἀφέθη ἀπὸ τὰς νέας οἰκοδομὰς καὶ καλλονὰς, ὅσας ἔκαμνεν εἰς τὸ παλάτιόν του· ἐδιώρισεν ἀπὸ τὸ ετήσιόν του νὰ δίδωνται κατ' ἔτος εἰς τοὺς δανειστάς του χιλιάδες τεσσαράκοντα Γουίνέων, μέχρις οὐ νὰ ἀποπληρωθῇ ὅλον τὸ χρέος, καὶ ἐσύρθη αὐτὸς εἰς τὴν ἐξοχὴν διὰ νὰ ζῆ μετὰ τὰς ἐπιλοίπους δέκα χιλιάδας βίον ἰδιώτην, μέχρις οὐ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του. Τοιαῦται ἀρεταί, φίλε μου, δὲν εὐρίσκονται πλὴν ὅπου εἶνε ἐλευθερία. Μήτε ἡ λογιότης σου, μήτ' ἐγὼ δύναμεθα νὰ τὰς μιμηθῶμεν, διότι καὶ τῶν δύο τὰ εἰσοδήματα εἶνε τόσον πενιχρὰ, ὥστε ἂν μόνον δέκα γρόσια θελήσωμεν νὰ ἀφαιρέσωμεν κατ' ἔτος, ἡ λογιότης σου ἀπὸ τὴν ἐξοδὸν τοῦ οἴκου σου, καὶ ἐγὼ ἀπὸ τὴν ζωοτροφίαν μου, εἶνε ἀνάγκη νὰ λιμοκτονήσωμεν καὶ οἱ δύο.

Ἡ Ἀγγλία ὅλη ἐξεπλάγη διὰ τὸ ἠρωϊκὸν τοῦ διαδόχου κατόρθωμα· καὶ τὸν ἠγάπησαν καὶ ἐσεβάσθησαν πλέον παρὰ ποτέ. Διότι ἡ Ἀγγλία ἐξεύρει νὰ ἐκτιμᾷ τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ ἀμειβῇ τὴν προσκοπήν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ὀφφικιάλους του δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν ἀφήσωσι λέγοντες, ὅτι, ὅχι μόνον ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλουσιν κανένα μισθὸν ἀπ' αὐτόν, ἔως οὐ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸ χρέος του, ἀλλὰ ὅταν παρακαλοῦσι νὰ ἐξαλειφῇ ἀπὸ τὸ κατὰστιχον τῶν χρεῶν του πολλῶν ἐτῶν παρελθόντων μισθὸν, τὸν ὅποιον

ἐχρεώσται εἰς αὐτούς. Τί λέγεις, φίλε μου; Ἰδες ποτέ σου τοιοῦτους ἀνθρώπους; Ὅχι βέβαια· ἀνέγνωσας ὅμως σὺ ὁ φιλικανγνωστής καὶ πολυλίστων πολλὰ τοιαῦτα γενναῖα κατορθώματα τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλὰ ποτὲ ἐγένοντο ταῦτα; ὅταν ἡ Ἑλλάς ἦτον ἐλευθέρη, ὅταν κατεφρόνει τὸν κραταῖον τῶν Περσῶν βασιλέα περισσότερο ἀφ' ὅτι καταφρονεῖ ἡ λογιότης, τίνα;

... Τὸν πρωτογαμῆλην τοῦ βεζιρχανίου. Δὲν ἐνθυμᾶσαι (ἐπειδὴ ἐγὼ ἀφ' οὐ ἐχωρίσθην ἀπὸ σοῦ ἐξεδαρθερῶθην παντάπασιν, ἐλησημόνησα καὶ ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ κατορθώματα τῶν προγόνων), δὲν ἐνθυμᾶσαι, λέγω, τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀθηναίων; ὠνομάζετο, ἂν δὲν λανθάνωμαι, Κίμων. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κίμων, εἰς μίαν δημόσιον προπομπήν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔθος ἦτον νὰ διανέμωσιν οἱ στρατηγοὶ ἀργύρια εἰς τὸ πλῆθος, βλέπων τὸν λαὸν εἰς ἀπορίαν διότι δὲν ἔκαμνε καὶ αὐτὸς τὸ συνειθισμένον· «Αἰσχυροίμην (τοὺς εἶπε) ὑμῖν διδοὺς, τοῦτοις δὲ μοὶ ἀποδιδόντες» δείξας τοὺς δανειστάς του. Βλέπεις λοιπὸν, φίλε μου, ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔδωκεν εἰς τοὺς Εὐρωπαϊκοὺς παράδειγμα ὅχι μόνον σοφίας ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν, ἀλλὰ καὶ ἀρετῆς. Τὰ νῦν δὲ (ὦ τῆς ἀθλίας μεταβολῆς!) ἐγυμνώθημεν ἡμεῖς οἱ ποτὲ λαμπροὶ, καὶ ἐστολισθησαν οὗτοι οἱ ποτὲ γυμνοὶ καὶ τρισδάρβαροι.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ δεύτερον:

Κόμης τις καὶ Τσαμπελάνος τοῦ αὐτοκράτορος (τὸ ὀφφικίον τοῦτο ὠνομάζετο παρ' ἡμῖν, ὅταν ἤμεθα ἐτι ἀνθρώποι «ὁ ἐπὶ τοῦ Κοιτῶνος») μέγας καὶ κραταῖος ἀρχων, ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, ἐγένετο ὁ ἀθλιὸς ἐνοχὸς πλαστοῦ· οὕτως ὠνομάζεται τὸ ἐγκλημα τοῦ νὰ πλαττῆ τις ψευδεῖς ὁμολογίας, συγγραμμάτων, ἀποχὰς καὶ ἄλλα τοιαῦτα, μιμούμενος τὸ χειρόγραφον ἐτέρου, περὶ τοῦ ὁποίου λαλῶ εἰς τὴν Κατήχησίν μου. Μάντευσον εἰς τίνα τιμωρίαν τὸν ὑπέβαλεν ὁ δικαιοτάτος καὶ μέγας Ἰωσήφ!... Τὸν κατεδίκασε νὰ σκοπίσῃ τὴν πόλιν ἀλύσει δεδεμένος ἔτη δέκα· καὶ εἶδε, Πρωτοψάλτα μου, τὴν 16 Ἰανουαρίου ὅλη ἡ πόλις τῆς Βιέννης αὐτὸ τὸ κοινὸν καὶ φοβερὸν θέγμα, τὸν κραταῖον ἀρχοντα, τὸν ἐπὶ τοῦ κοιτῶνος τοῦ αὐτοκράτορος ἀλυσιδεμένον νὰ φιλοκαλῇ τὰς πλατείας καὶ ρύμας τῆς πόλεως.

Σὲ ὑπεσχέθη δὺς μόνον νέας· ἐλπίζω ὅμως ὅτι δὲν θέλεις μετὰ κατηγορήσειν, ἂν προσθέσω καὶ τρίτον. Κατηγορίας ἀξίος εἶνε ὅστις δὲν πληρώνει τὰ χρέη του, ὅχι ὅστις δίδει πλεότερον ἀφ' ὅ,τι χρεωστῆ. Δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν σὲ ἔγραψα, ὅτι ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Ρωσσίας ἀπηγόρευσε εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μεταχειρίζεται ὁ λαὸς τῆς εἰς τὰς πρὸς αὐτὴν ἀναφορὰς ἐπιθετικὰ δουλοπρεπῆ καὶ χαμερπῆ, ὅποια εἶνε «δοῦλος ταπεινότητος», «ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τῆς», «Γονυκλιτῶς» καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα ἐγέννη-

σεν ἡ ἀνθρωπολατρεία· καὶ δὲν θέλει νὰ ὑπογράφονται πλὴν μετὰ τὸν ἀπλοῦν τίτλον τοῦ δπηκούου. Δὲν ἐνθυμοῦμαι λέγω, ἂν σ' ἔγραψα τὸ γενναῖον τοῦτο καὶ φιλικανθρώπον ἔργον τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης. Ὅθεν μὴ τὸ λογαριάζῃς διὰ τρίτον νέον. Ἄς εἶνε λοιπὸν τρίτον τὸ ἐξῆς:

Κατήχησεν (ὡς λέγουσιν αἱ γαζέται) αὕτη ἡ Ἄνασσα ὅλα σχεδὸν τὰ μοναστήρια, μὴν ἀφήσασα πλὴν δύο ἢ τρία. Αὐτὰ ἦσαν πλουσιώτατα καὶ προικισμένα ὅχι μόνον μετὰ γλῶσσαν, ἀλλὰ μετὰ χιλιάδας γεωργῶν πολλὰς, οἱ ὅποιοι ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς κατὰ καιρὸν βασιλεύσαντας ἡγεμόνας τῆς Ρωσσίας εἰς τοὺς καλογῆρους σκλάβοι, κυρίως σκλάβοι, τοὺς ὁποίους τὰ νῦν ἠλευθέρωσεν ἡ Ἄνασσα, αὐξήσασα εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν μετὰ αὐτὸν τὸν δίκαιον τρόπον καὶ τὸ πλῆθος τοῦ στρατεύματός της. Διότι ὄντες, καθὼς σὲ εἶπον, σκλάβοι τῶν καλογῆρων, δὲν εἶχον τὴν ἀδειαν νὰ στρατεύωνται.

Ἐγὼ καὶ τέταρτον νέον· ἀλλὰ τὸ χαρτίον δὲν εἶνε ἱκανὸν νὰ τὸ χωρήσῃ· ὅθεν τὸ ἀφίνω εἰς ἄλλην εὐκαιρίαν. Ἐρρωσο!

Ἄς ἔχω ταχεινήν ἀπόκρισιν· δὲν λέγω λακωνικήν, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶνε ἀδύνατον· «εἰ ἀλλὰ ζεστὰ Αἰθίωψ τὸ δέρμα αὐτοῦ» καὶ ἡ λογιότης σου θέλει ἀφήσειν τὴν φιλάτην πολυλογίαν· ἔπειτα μήτε δίκαιον ἔχω πλέον νὰ σὲ κατηγορῶ, ἀφοῦ σὲ ἐμμήθησιν καὶ ἐγὼ. Εὐδαίμωνει

15 Ἰουλίου.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔμεινε μέχρι σήμερον, διότι ἠλπίζον νὰ πέμψω ὁμοῦ καὶ τὰς θέσεις μου πρὸς τὸν Δόμινον. Πανταχόθεν, ἀδελφε, μετὰ ἀναγγέλλουν, ὅτι οἱ διδασκαλοὶ μου ὅπου εὐρεθῶσιν, εἰς ὁποίους οἴκους ὑπάγωσιν ἐγκωμιάζουσιν καὶ ἐμὲ καὶ τὴν θέσιν μου. Εἶνε συνήθεια τὴν ἡμέραν τῆς διαλέξεως, μετὰ τὸ γεῦμα νὰ ὑπάγῃ ὁ μαθητὴς εἰς ἐπίσκεψιν ὅλων τῶν διδασκάλων κατ' οἶκον, διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ διὰ τὸν κόπον τῆς διαλέξεως. Αὕτη εἶνε τοιριμῶνία Φραντσέζικη. Ἀφοῦ λοιπὸν σὲ ἔγραψα τὴν ἄνω ἐπιστολήν, ἐκραξά τὸν περσικίον μου, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἐξωτερικὴν ἀταξίαν τῆς κεφαλῆς μου (διότι εἰς τὴν διάλεξιν πρέπει νὰ παρασταθῆς λελυμένος τοὺς πλοκάμους, καὶ νὰ διαλέγῃς ἀνεμαχιάρης σὰν τὸν Λουμανολιόν) ἐνδύθη, ἔλαθα μίαν πρέζαν ταμπάκον, ἔπειτα τὴν βάρδον μου (ἐλησημόνησα τὰ παπούτζια, ἀλλ' αὐτὸ ἐνοσεῖται) καὶ ὑπῆγον εἰς τὸν οἶκον ἐκάστου. Μερικοὺς δὲν εὐρέθηκα, καὶ ἀρῆκα τὸ μπιλιέτον μου· ὅσους δὲ εὐρέθηκα εἶνε ἀδύνατον νὰ σὲ γράψω τὴν εὐγενῆ δεξίωσιν, τὴν ὁποίαν μετὰ ἔκαμνεν, τὰ ἐγκώμια ὅσα μ' ἔδωκεν, τὰς εὐχαριστήσεις ὅτι ἐτίμησεν αὐτούς καὶ τὴν Ἀκαδημίαν των. Μετὰ εἶπεν εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ γηραιότερος ἀπ' ὅλους, ὅτι ἔχω χρέος νὰ δώσω εἰς τὸ κοινὸν μίαν μεταφράσιν τοῦ Ἰπποκράτους. . . .

Καὶ ἔχετε τοιαύτας, τὸν εἶπον. . . Ναί, λέγει, ἀλλ' ἐπεθύμουν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἰπποκράτης ἀπὸ Ἑλλήνων, ὅτι φοβοῦμαι μήπως αἱ μεταφράσεις ἡμῶν δὲν εἶνε ἀκριβεῖς. Ἄλλος ἐπήνεσε τὸ ὕψος τῆς θέσεώς μου· ἄλλος ἀνέγνωσεν ἐπὶ παρουσίᾳ μου τὴν ἀφιέρωσιν τῆς θέσεως πρὸς τὸν Δόμινον, τὴν ὁποίαν εὐρίσκεν εὐφροσάτην καὶ κατὰλληλον. Καὶ σημείωσα ὅτι αὕτη ἡ ἀφιέρωσις εἶνε πολὺ γυμνοτέρα ἐπαίνων, ἀφ' ὅ,τι ἦτον ἡ πρὸς τὸν Μόσχας, τὴν ὁποίαν αὐτοῦ ἀπεδοκίμασαν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ μετὰ εἶπαν τοιαῦτα, ὥστε μ' ἔκαναν νὰ πιστεύσω καὶ ἀκοντα, ὅτι ἡ θέσις μου εἶνε καλὴ. Ἄρα οὕτως ἔχει, ἄρα οὕτω δὲν ἔχει τὸ πρᾶγμα, κρίνε πλέον ἡ λογιότης σου. Ὡς τόσον ἐγὼ εἶμαι εὐχαριστημένος, καὶ δοξάζω ἐκ βάθους ψυχῆς τὸν δοστῆρα παντός ἀγαθοῦ, ὅστις μετὰ πολλῶν δεινῶν, τὰ ὅποια συνεχώρησε νὰ πάθω ἐπὶ ζωῆς μου, μετὰ ἔκαμε καὶ μεγάλας εὐεργεσίας, καὶ τοιοῦτοτρόπως πανσόφως καὶ πανοικτιρμόνως μίξας τὰ καλὰ τοῖς κακοῖς, μετὰ ἐστήριξε μέχρι τοῦ νῦν κλονούμενον ὑπὸ τῆς ὀλιγοψυχίας.

ΜΥΘΟΙ ΚΟΡΑΗ!

Τὸ δισσάκιον τοῦ Αἰσώπου.

Ὁλος ὁ κόσμος ἐξεύρει τοῦ Αἰσώπου τὸ δισσάκιον· καὶ ὅλοι τὸ κρατοῦσιν εἰς τοὺς ὅμους, βάλλοντες εἰς τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μέρος τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, εἰς τὸ ὀπισθεν τὰ ἰδικά των. Πόθεν ὅμως ἔλαβεν ἀρχὴν ἡ τοιαύτη θέσις, κἀνείς δὲν μᾶς τὸ ἐφανέρωσε. Καταρχὰς οἱ ἀνθρώποι ἔθεταν τὸ δισσάκιον, ὥστε νὰ βλέπωσι κρεμασμένους ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ καὶ τοὺς δύο σάκκους ἐντάμα. Ἄλλ', ἐπειδὴ πολλάκις παραβάλλοντες τὰ ἰδικά των μετὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, εὐρίσκαν ἐλαφρότερα τὰ ξένα (τὸ ὅποσον τοὺς ἐλαφροῦντο πολὺ), ἠλλάξαν τὴν θέσιν τοῦ δισσακίου, βάλλοντες τὰ ἰδικά των ὀπίσω.

Ὅσαίς σὲ σκανδαλίζει ἄλλου ἀμάρτημα, στρίψε ἔμπροσθεν τὸ ὀπισθὸν μέρος τοῦ δισσακίου.

Ποντικὸς πλεονέκτης.

Ποντικὸς, μὴν ἀκούμενος εἰς ὅσας ἐκλεπτε καθημέραν τροφὰς, ἐβασκανίζετο μετὰ τὴν ἐπιθυμίαν κομματίου κρέατος, τὸ ὅποσον δὲν ἐχώρει τῆς φουλαῆς του ἢ τρύπα. Ἀφοῦ ἐσυμβουλευθῆ μετὰ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του, ἀπεφάσισε νὰ πλατύνῃ τὴν τρύπαν, διὰ νὰ δύναται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ κλέπτῃ καὶ μεγάλα καὶ μικρά. Ἄλλὰ τὴν ἐπλάτυνε τόσον πολὺ, ὥστε ὁ κᾶτος,

1. Τοὺς μύθους τοῦτους καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁ Κοραῆς εἶχε δημοσιεύσει ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Ζ. Α.

ὁ ὅποιος εἶχεν ἔξωθεν ἀκούσει τὸ συμβούλιον, ἐμβήκε πάραυτα καὶ τὸν ἐξωλόθρευσε μὲ ὄλην του τὴν συγγένειαν.

Ἐφερε πολλοὺς κολλάκεις εἰς ἀπώλειαν ἢ πλεονεξία.

Μέθυσος πατήρ καὶ υἱός.

— Δὲν ἐντρέπεται, ἔλεγε πρὸς τὸν υἱὸν του μέθυσος πατήρ, νὰ πίνῃς τόσον πολὺ; — Πάτερ μου, ἀπεκρίθη κλονούμενος ἀπὸ τὴν μέθην ὁ υἱός, φοβοῦμαι μὴ φανῶ καταφρονητὴς σου, ἐὰν δὲν μιμοῦμαι τὰς πράξεις σου.

Μάταια νοθεύεις τοὺς ἄλλους, ἂν δὲν ἀπέχῃς ἀπ' ὅσα ν' ἀπέχῃσι τοὺς παραγγέλλεις.

Διδάσκαλος καὶ μαθητής.

Διδάσκαλος, βλέπων ἕνα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅστις ἔσκυψε νὰ ἐπάρῃ τὸ ὅποιον εὔρε καταγῆς σύκον, τὸν ἤλεγξεν αὐστηρὰ ὡς κοιλιόδουλον· καὶ ἀρπάσας μὲ μεγάλην ὀργὴν τὸ σύκον, τὸ κατέπιεν αὐτός.

Πολλὰι πολλάκις συμβουλαὶ καὶ νοθεύσεις ἀποβλέπουσι τὸ συμφέρον τοῦ συμβουλευόντος.

ΑΠΟ ΙΤΑΛΙΚΗΝ ΑΣΤΕΙΩΝ ΣΥΛΛΟΓΗΝ

[Μετάφρασις Κοραή].

Εἰς ναυαγίῳ μέγαν κίνδυνον, ἐπρόσταζεν ὁ καρδακίριος τοὺς διαβάτας νὰ ῥήξωσιν εἰς τὴν θάλασσαν ὅλα τὰ βάρη, διὰ νὰ σωθῶσιν. Εἰς ἀπ' αὐτοὺς ἐπῆρε πρῶτην τὴν γυναῖκα του καὶ τὴν ἔρρηξε, λέγων, ὅτι παρ' αὐτὴν ἄλλο βαρύτερον νὰ ῥήξῃ δὲν εἶχε.

Εἰς οἶκον πολλὰ πτωχοῦ ἀνθρώπου ἐμβήκε τὴν νύκτα κλέπτῃς, καὶ ἐψηλάφα εἰς τὸ σκότος νὰ εὕρῃ τίποτε. Ὁ πτωχὸς, ὡς τὸν ἐνόησε.

— Ψηλάφα, ψηλάφα, ταλαίπωρε, (τὸν εἶπε) νὰ ἰδῶ ἂν ἦσαι καλὸς νὰ εὕρῃς σὺ τὴν νύκτα ὅ,τι δὲν εὕρισκω ἐγὼ τὴν ἡμέραν.

Ἐδιηγείτο τις εἰς συμπόσιον ἀπίστα πολλὰ καὶ παράδοξα μὲ τόσον ἀγῶνα, ὥστε νὰ ἰδρῶσιν. Ἐξεφώνησε μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦτο· «Ὅστις λαλεῖ τὴν ἀλήθειαν δὲν κοπιᾷζει».

— Ἐκατάλαθα τώρα, δικτὶ ἰδρῶσες τόσον, τὸν εἶπεν εἰς ἀπὸ τοὺς συμπότας.

Εἰς συντροφίαν ἰατρῶν ἔπεσε λόγος περὶ τοῦ «Ποῖα ἦσαν τὰ καλῆτερα ἰατρικὰ νὰ ὀξύνωσι τὴν ὄρασιν». Ὁνόμαζεν ἄλλος ἄλλο, καὶ νὰ συμφωνήσωσι δὲν εἰμποροῦσαν, ἕως εἰς ἀπὸ τοὺς

ἀκούοντας τοὺς εἶπεν· «Ἐξοχώτατοι ἰατροί, τὸ καλῆτερον ἰατρικὸν τῆς ὄρασεως εἶνε ὁ φθόβος. — Πῶς τοῦτο; (τὸν ἠρώτησαν μὲ ἀπορίαν). — Ὅτι (τοὺς ἀπεκρίθη) ὁ φθόβος βλέπει μεγαλύτερα ἀπ' ὅ,τι εἶναι τὰ εὐτυχήματα τῶν ἄλλων.

Ἐπαρκαπονεῖτο φιλάργυρος πρὸς ἕνα τῶν φίλων του, λέγων, — Τί σ' ἔκαμα καὶ μὲ διασύρεις εἰς τὸν κόσμον, ὅτι πωλῶ τὰ παλαιὰ μου ὑποδήματα;

Καὶ ὁ φίλος ἀπεκρίθη·

— Ψεύδεται ὅστις μ' ἐδιάβαλε περὶ τούτου· δὲν εἶπα ὅτι πωλεῖς, ἀλλ' ὅτι ἀγοράζεις παλαιὰ ὑποδήματα.

ΠΑΡΑΓΓΕΛΜΑΤΑ ΚΟΡΑΗ

Αἱ δυστυχίαι εἶνε τῆς ἀρετῆς ἢ παλαιστρα, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνεται ὁ ἀνδρεῖος ἀπὸ τὸν ἀνακνδρον ἀθλητὴν. Πότε ἄλλοτε ἔχει τις νὰ δεῖξῃ μὲ πλειοτέραν βεβαιότητα, ὅτι εἶνε φρόνιμος, ἂν δὲν τὸ δεῖξῃ εἰς τὴν συμφορὰν του; Τὸ νὰ συμβουλεύῃ τις τὰ κακὰ δὲν χρειάζεται μεγάλην γνῶσιν· τὸ νὰ τὰ ἐργάζεται, ὅταν ἡ χρειαὴ τὸ καλέσῃ, εἶνε μόνῃς ἀνδρείας καὶ φρονίμου ψυχῆς προτέρημα.

Σπούδασε μάλιστα τὴν ἀνατροπὴν τοῦ στήθους, ἥτις μόνῃ μορφώνει τοὺς ἀληθεῖς ἀνδρας καὶ τὰς ἀνδρείας γυναῖκας, παρὰ τὴν ἀνατροπὴν τῆς κεφαλῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πλάσσονται οἱ καταχρηστικῶς ὀνομαζόμενοι χρηστοῦθεις οὔτοι καὶ ἐράσμιμοι (aimables) καὶ κομψοὶ ἀνδριαντίσκοι. Ἐχε καὶ τοῦτο εἰς τὴν μνήμην σου, ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶνε πρᾶγμα ἐπιστὸν καὶ ἀποκτάται, ὡς ὅλα τὰ ἀποκτώμενα, ἀπὸ μακρὰν συνήθειαν, ἥτις καταντᾷ εἰς ἕξιν καὶ σχεδὸν εἰς δευτέραν φύσιν. Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο πρέπει ν' ἀρχίσῃ μ' αὐτὴν τὴν νηπιώδη ἡλικίαν. Καθὼς ὅστις συνειθίσῃ παιδιόθεν τὸν κάρην, ἢ τὸν βρωμισμένον ταμβάκον, κρίνει τὴν στέρησίν του μεγάλῃν δυστυχίαν, ἀπαράλλακτα, φίλε μου, καὶ ὅστις συνειθίσῃ ἀπὸ μικροῦ νὰ χαίρῃ εἰς τὰ δίκαια, καὶ νὰ ἀγανακτῇ εἰς τὰ ἀδίκια, τὴν αὐτὴν ἕξιν καὶ συνήθειαν θέλει ἔχει καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς ἀνδρικὴν ἡλικίαν. Ἀλλὰ διὰ νὰ ζυμωθῇ μὲ τοιαύτην ἕξιν τὸ παιδίον, πρέπει νὰ ἦνε περικυκλωμένον ἀπὸ χρηστὰ παραδείγματα, καὶ μακροσμένον, ὅσον δυνατὸν, ἀπὸ καλοῦς λόγους καὶ κακὰς πράξεις.

Ὅταν τις ἀπὸ σῆς, διὰ πυρκαϊῶν ἀνακμμένην εἰς οἶκον γείτονος, ὄχι μόνον τρέχει εἰς βοή-

θειαν, ἀλλὰ καὶ προσκαλεῖ συμβουθοὺς εἰς τὴν σβέειν αὐτῆς ὄρους ἀπαντήσῃ, τί ἄλλο πράσσει παρὰ ἔργον δίκαιον καὶ συμφέρον ἐνταυτῷ; Δίκαιον, διότι κἀμνε πρὸς τὸν γείτονα ὅ,τι ἐλπίζει ἀπ' ἐκεῖνον, ἐὰν εὐρεθῇ εἰς ὁμοίαν περιστασίαν· συμφέρον, διότι σώζων τοῦ γείτονος τὴν κατοικίαν, ἐμποδίζει τὴν πυρκαϊῶν νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν ἰδικὴν του. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν χρεωστῆ καθεὶς νὰ πράσῃ καὶ εἰς τὸν ἀδικούμενον συμπολίτην του. Βλέπεις ἀδικίαν γινομένην εἰς αὐτόν; μὴν ἀμφιβάλλῃς, ὅτι ἀργότερα ἢ γρηγορώτερα μέλλει νὰ πλακώσῃ καὶ σὲ ἡ ἀδικία, ἂν δὲν δράμῃς νὰ τὴν σβέσῃς ὡς πυρκαϊῶν.

Μόνῃ ἡ δικαιοσύνη φέρει τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν· ὅπλα χωρὶς δικαιοσύνης γίνονται ὅπλα ληστῶν, ζώντων εἰς καθημερινὸν κίνδυνον νὰ στερηθῶσι τὴν δύναμιν ἀπὸ ἄλλους ληστὰς, ἢ καὶ νὰ κολασθῶσιν ὡς λησταὶ ἀπὸ νόμιμον ἐξουσίαν. Ἡ ἀνδρία χωρὶς τὴν δικαιοσύνην εἶνε εὐτελὲς προτέρημα· ἡ δικαιοσύνη, ἂν ἐφυλάσσετο ἀπὸ ὅλους, οὐδὲ χρειᾶν ὅλως εἶχε τῆς ἀνδρείας. Καὶ αὐτὴ τοῦ Θεοῦ ἢ παντοδυναμίας ἤθελ' εἶσθαι χωρὶς ὄφελος διὰ τοὺς ἀθρώπους, ἂν δὲν ἦτον ἐνωμένη μὲ τὴν ἀπειρον δικαιοσύνην του.

Ἐγὼ ἄλλους ποταποὺς δὲν γνωρίζω παρὰ τοὺς δούλους καὶ τοὺς τυράννους· διότι μεταβάλλονται ἀπὸ λογικὰ ζῶα οἱ δούλοι εἰς κτήνη καὶ οἱ τυράννοι εἰς ἀγρία θηρία.

Ἡ φιλαρχία ἀφοῦ μίαν φορὰν φθάσῃ νὰ ἐμβῇ εἰς τὴν πολιτείαν, τὴν βόσκαται κατὰ μικρὸν ὡς κολλητικὴ νόσος, ἕως οὗ νὰ τὴν ἐρημώσῃ ἀπὸ τοὺς ἀληθεῖς φίλους τῆς πατρίδος, τοὺς μόνους ἱκανοὺς νὰ φυλάσσωσι τῆς ἐλευθερίας τὰ τέλῃ.

Ὀλίγοι κατὰ δυστυχίαν ἐφάνησαν εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη οἱ καλοὶ σταδιοδρόμοι· καὶ συνέβη εἰς τὴν πολιτικὴν ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τὴν θρησκευτῶν· πολλοὶ κλητοὶ καὶ ὀλίγοι ἐκλεκτοί. Πῶς θέλει νὰ σταδιοδρομήσῃ εὐτυχῶς ὅστις τρέχει φορτωμένος; Εἰς τοὺς σωματικούς ἀγῶνας πρῶτον ἔργον τοῦ μέλλοντος νὰ τρέξῃ εἶνε νὰ ἐκδυθῇ τὰ περιττὰ φορέματα καὶ ἐλαφρώσῃ τὸ σῶμα του· εἰς τοὺς πολιτικούς ἐξ ἐναντίας οἱ πλείότεροι ἀπὸ τοὺς τρέχοντας τρέχουν καταφορτωμένοι τὰ πᾶθη των· ἄλλος τρέχει διὰ νὰ ἀποκτήσῃ χρυσὸν, ἄλλος ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας, ἄλλος διὰ κἀνένα τίτλον γελιοῖδῃ Ἐξοχότητος ἢ Ἐκλαμπρότητος, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, ὅτι μόνος σκυπὺς τοῦ δρόμου του πρέπει νὰ ἦναι νὰ χρυσώσῃ τὴν πατρίδα του, νὰ τὴν καταστήσῃ μόνῃν ἄ-

χουσαν, μόνῃν Ἐξοχωτάτην καὶ Ἐκλαμπροτάτην.

Ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ πατρίδος ὅ,τι μοῦ λείπει ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τὸ ἀποπληρόνει ἡ καρδιά.

Η ΙΕΡΟΤΗΣ ΤΗΣ ΨΗΦΟΥ

Ἐπιθυμεῖτε, φίλοι ὁμογενεῖς, ν' ἀποφύγητε ὅλα τὰ καταβαρύνοντα τὰς κεφαλὰς τῶν ἀνοήτων κκαὶ; λάβετε μαθήματα τὰ περασμένα τοῦ Γένους παθήματα. Καθεὶς ἀπὸ σῆς, ὅταν κρατῇ ψῆφον, διὰ νὰ ἐκλέξῃ ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του κἀνένα εἰς ἀξίωμα, ἂς φαντάζεται, ὅτι αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀοράτως τοῦ βάλλει τὴν ψῆφον εἰς τὰς χεῖρας, καὶ τὸν βλέπει ἀνωθεν πῶς μέλλει νὰ τὴν μεταχειρισθῇ. . . Ὅταν ἔχη τις χρειᾶν οἰκίας, μεταξὺ δύο οἰκοδόμων δὲν ἐκλέγει βέβαια τὸν φίλον του, ἀλλ' ὅτινα τῶν δύο νομίζει τεχνικώτερον· ὅταν διὰ τὴν υγείαν του ἀναγκάζεται νὰ καλέσῃ ἰατρὸν, μεταξὺ δύο ἰατρῶν δὲν καλεῖ βέβαια τὸν φίλον, ἢ, ἂν οὕτω τύχῃ, καὶ ἀδελφόν του, ἀλλὰ τὸν φαινόμενον ἐμπειρότερον τῆς τέχνης, καὶ οὕτω καθεξῆς διὰ τὰς λοιπὰς βιωτικὰς του χρειᾶς. Ἄν ἀπατηθῇ εἰς τὴν ἐκλογὴν δι' ἀγνοίαν, ἔχει κἀν ἀπολογίαν τῆς ἀπάτης τὴν ἀγνοίαν. Ἄν ἀπατηθῇ διὰ φιλίαν, γίνετ' ἐνταυτῷ καὶ μωρὸς καὶ ἀδικος· μωρὸς, διότι βάλλει εἰς κίνδυνον καὶ τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὴν ζωὴν του, ἀδικος, διότι χαρίζει εἰς τὸν κακὸν τεχνίτην ὅ,τι χρεωστῆται εἰς τὸν καλόν. Ὅπως ἂν ἦναι, ἡ βλάβη λογιζέται μικρὰ, ὡς ἐνός ἀνθρώπου μόνου βλάβη. Ἀλλ' ὅτινα διορίζει ἡ πατρὶς εἰς τὸ ἱερόν ἔργον τῆς ἐκλογῆς, ἂν χαρίζῃ τὴν ψῆφόν του εἰς τὴν φιλίαν, ἀδικεῖ προφανῶς τὴν πατρίδα· ἐὰν δὲ καὶ τὴν πωλῇ διὰ χρήματα, ἢ ὀφελειῶν ἄλλων ἐπιχορηγῆν ἀπόλων, ἡ ἀδικία λαμβάνει μορφήν καὶ πρόσωπον ἀνασχόντων προδοσίας, ἀξίας νὰ κολασθῇ αὐστηρότατα ἀπὸ τοὺς νόμους.

Ὁ ἐνθουσιασμός γίνεται ὅπλον θαυμαστὸν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν τῶν ἀγῶνων· ἀλλ' ὅταν ὁ λόγος ἦναι περὶ ἐκλογῆς τῶν πολιτῶν εἰς πολιτικὰ ὑποργήματα, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὴν ἀκριβῆ πλήρωσιν κρέμεται ἡ φυλακὴ τῆς ἐλευθερίας, ὅστις ἐνθουσιάζεται, τρέχει μέγαν κίνδυνον νὰ δημιουργήσῃ τυράννους. Καὶ τοῦτον τὸν ἐνθουσιασμὸν ζητοῦν μάλιστα νὰ ἐξάπτωσιν οἱ σπουδαρχίδαι καὶ οἱ δημοκόποι εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ, ὅταν ὁ λαὸς δὲν φυλάσσεται τὰς παγίδας των.

— Ὁ θάνατος τοῦ Κοραῆ ὑπῆρξεν ἄξιον στεφάνωμα τοῦ ἀληθοῦς σωκρατικοῦ αὐτοῦ βίου. Τὴν ὑπὸ τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ κ. Α. Μάμουκα ἀφελή καὶ συγκινητικὴν ἀφήγησιν τῶν τελευταίων αὐτοῦ στιγμῶν, ἂν καὶ διμοσιευθεῖσαν ἄλλοτε ἐν τῇ «Ἐστία», παραθέτομεν ἐνταῦθα, ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ ὅλου.

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΑΗ

... Κλινοπετῆς ἐπὶ δεκαεννέα ἡμέρας ὑπέφρην ὡς φιλόσοφος καὶ ὡς χριστιανὸς ἐν πλήρει ἀταραξίᾳ καὶ ἡρεμίᾳ ψυχῆς τὰς ἀπὸ τῆς πτώσεως ὀδύνας. Παρκαμυθίαν εὕρισκεν εἰς τὴν συνεχῆ ἀπαγγελίαν τοῦ 136 ψαλμοῦ, ἐν ᾧ ἐκδηλοῦται ἢ τε πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν πατρίδα ἀγάπη παντὸς εὐσεβοῦς καὶ ἡ ἐγκάρδιος εὐχὴ ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως ἀναξιοπαθούσης πατρίδος. Παρέδωκε δὲ εἰς τὸν Πλάσῃν τὸ πνεῦμα τῇ 25 Μαρτίου (6 Ἀπριλίου) 1833, Πατρὶς τελευταίαν λέξιν εἰπὼν καὶ ἄμα εἰς τὴν παρὰ τῷ κλινιδίῳ αὐτοῦ ἀπηρωρημένην εἰκόνα τοῦ Δημοσθένους ἐμβλέψας.

Τὸ ἱστορικὸν περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐν τῷ τελευταίῳ ἐκφωνηθείσης λέξεως Πατρὶς κατέστησέ μοι γνωστὸν ἐν Χίῳ κατὰ τὸ 1877 ὁ συμπατριώτης καὶ φίλος μου Κωνσταντῖνος Ι. Πιτζιπιός. Οὗτος διηγῆθαι μοι τὰδε: «Ἦτο ἡ σειρά μου νὰ διακунτερεύσω. Εἰσῆλθον εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀσθενοῦς περὶ λύχων ἀφάς. Ἡρώτησέ με ἂν ἐδείπνησα. — Ἐρχομαι, τῷ ἀπεκρίθην, ἀπὸ τοῦ δείπνου. — Καλὰ, εἶπεν ἂν τυχὸν πεινάσης, ἐκεῖ (δείξας τὸ ἐρμάριον) ὑπάρχει πρόσφατον ῥιζόγαλα (τοῦτο, προσθέτει ὁ Πιτζιπιός, ἦτο ἀρεστὴ τοῦ Κοραῆ τροφή), ἀνοιξε καὶ φάγε ὅσον θέλεις. Παρῆλθον ἐν τῷ μεταξὺ ἰκαναὶ ὥραι καὶ ὁ ἀσθενὼν ἐφαίνετο ἡσυχος· ἐγὼ δὲ διὰ νὰ μὴ καταληφθῶ ὑπὸ ὑπνου, ἔλαβα εἰς ἀνάγνωσιν βιβλίον ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια εἶχεν εἰς καθημερινὴν χρῆσιν, καταφορτωμένον μὲ ἰδιοχειροῦς σημειώσεις. Αἴφνης τὸν ἤκουσα νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν λέξιν Πατρίς. Ἐξ ὑπονοίας μὴ δὲν εἶχον ἀντιληφθῆ ἀκριβῶς, ἀφῆκα ἀμέσως τὸ βιβλίον· τὸν ἐπλησίασα ἡρέμα καὶ ἠρώτησα: — Θέλετέ τι; καὶ τί; — Πατρίς, καὶ πάλιν ἀνεφώνησε· καὶ ἄμα, εἰς τὴν ἐν τῷ αὐτῷ δωματίῳ ἀπηρωρημένην εἰκόνα τοῦ Δημοσθένους ἐμβλέψας: — Νὰ, αὐτὸς ἦτο ἀνθρώπος, εἶπε καὶ ἐκοιμήθη ἐν εἰρήνῃ.

Τιμὰ ἀποδοθεῖσα

Εἰς τὴν μνήμην τοῦ Κοραῆ

Τὸ σῶμα τοῦ Κοραῆ, συνοδευόμενον εὐλαβῶς ἀφ' ὅλων τοῦς ἐν Παρισίοις παρεπιδημοῦντας Ἑλλήνας, ἐνεταφιάσθη τὴν 29 Μαρτίου (10 Ἀπριλίου) εἰς τὸ πολυάνδριον τοῦ Mont Parnasse, ἀφοῦ προηγουμένως ἐν τῷ ναδίῳ τῆς Ῥωσικῆς πρεσβείας ἐψάλη ἡ νεκρώσιμος ἀκο-

λουθία. Ἐν τῷ ναδίῳ τούτῳ καὶ ἐν τῷ πολυάνδριῳ ἐξεφωνήθησαν λόγοι ἐπιτάφιοι. Μικρὸν δὲ μνημεῖον ἀνηγέρθη ἐπιτύμβιον, φέρον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΧΙΟΣ

Ἰπο ξένην μὲν
Ἴσα δὲ τῇ Ἑλλάδι.
Πεφλημένην γῆν
Τῶν Παρισίων
Κεῖμαι.

Τὰ λείψανα τοῦ Κοραῆ ἀνακομισθέντα ἐν Ἑλλάδι διὰ δημοτελοῦς πομπῆς κατετέθησαν τὴν 8 Ἀπριλίου 1877 εἰς τὸ Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν, ἐπὶ τόπου, ἔνθα ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπὲς μαρμαρίνον μαυσωλεῖον, δαπάνῃ τῶν Χίων.

Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἀντὶ παντὸς ἐπιγράμματος φέρει ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ τὰς ἐξῆς τρεῖς ἀπλᾶς, ἀλλὰ πολυσημάντους λέξεις:

ΠΙΣΤΙΣ, ΠΑΤΡΙΣ, ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ.

Πρὸ τῶν πυλῶν τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, δεξιᾷ τῷ εἰσερχομένῳ, ἰδρῦθη ὁ ἀνδριάς τοῦ μεγάλου διδασκάλου, ἔργον τοῦ γλύπτου κ. Γ. Βρούτου. Ὁ Κοραῆς παρίσταται ἐν αὐτῷ καθήμενος ἐπὶ ἐδωλίου, ὀλίγον κεκυφώς καὶ κρατῶν διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς γραφίδα, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ἐπιμήκη δέλτον, ἐφ' ἧς ἀναγγράπται τὸ πρὸς τοὺς Ἑλληνας ὑψηλὸν ἐκεῖνο παρᾶγγελμα τοῦ ἀνδρός:

Ἡ ἐλευθερία, τέκνα μου, δὲν ἀγαπᾷ νὰ κατοική εἰς τόπους, ὅπου δὲν βασιλεύει ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χρηστοθήεια.

Ἐπὶ τοῦ στηλοβάτου ἀναγινώσκεται τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, ποιηθὲν ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου Φιλίππου Ἰωάννου:

Ἄγχθι Πιερίδων σηκοῖο φίλοι ἠμόφυλοι
τοῦ κλεινοῦ Κοραῆ τόνδ' ἀνέθεντο τύπον.
Ὅφρα νέοι Μουσῶν πρόπολοι λειψσοντες ἐκείνου
μορφῆν, αἰνητοῦ ζῆλον ἔχωσι βίου.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΟΡΑΗ

Τὰ ἐκδεδωμένα συγγράμματα τοῦ Κοραῆ ἀποτελοῦνται ἐκ τόμων καὶ φυλλαδίων 50 ἐν ὅλῳ. Τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν εἶνε ἐκδόσεις Ἑλλήνων συγγραφέων, τινὰ ἀνάγονται εἰς τὴν ἰατρικὴν, ἕτερα εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν νομικὴν καὶ διαφόρους ἄλλους κλάδους τῶν ἐπιστημῶν. Εἰσὶ δὲ γεγραμμένα εἰς ἑλληνικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, ἐν δὲ εἰς λατινικὴν. Ἐκτὸς τούτων ὁ Κοραῆς κατέλιπεν 28 ἀνεκδότα χειρόγραφα τέλεια ἢ ἀτελῆ, ὧν ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1881 ἡ ἐκδοσις, δημοσιευθέντος τοῦ πρώτου τόμου ἐπιμελεῖα τοῦ κ. Α. Ζ. Μάμουκα.